

нарочито после неуспелог покушаја да се стање промени посредством руског конзула Герасима Вашченка, захваљујући политичких односа долази и до обуставе нарудбине војног материјала.

Ствари су почеле повољније да се одвијају тек после абдикације кнеза Милоша и његовог одласка из земље (1/13. јуна 1839). Убрзо затим српска влада поново потеже питање испоруке нарученог војног материјала када 1. августа 1839, преко Министарства иностраних дела упућује представку руском Министарству, са захтевом да се порудбина реализује или новац поврати.⁶⁹

Русија међутим, оклева да испоручи оружје и због неизвесне политичке ситуације у Србији, која настаје смрћу престолонаследника кнеза Милана Обреновића (9. јула 1839.) и доласком владе Намесништва. Прилике се у Србији донекле смирују када Савет за кнеза наименује Михаила Обреновића, који девет месеци касније преузима власт пошто му Порта априла 1840. потврђује титулу.

У исто време, априла 1840. пошто су донекле успостављене стабилне политичке прилике у Србији, коначно из Русије стиже наручени војни материјал (у вредности од 103.676,89 рубаља).

Том приликом, поред осталог војног материјала нарученог у Тули, испоручено је 2.000 руских пушака (кремењача) са бајонетима М. 1808/1828, 150 пари коњичких пиштоља М.1809; 2.000 пешадијских сабаља ("тесака") М. 1817. Сл. 9.

Истом приликом испоручено је и 400 руских коњичких сабаља М. 1809 и М. 1826 (официрске и војничке форме).⁷⁰ Сл. 11. и 12.

Руска прешадијска сабља М. 1817 израђивана је по узору на француску пешадијску сабљу ("sabre briquet М. AN IX/XI") 1800/1801 и 1802/1803. године, коју су после Наполеонових ратова усвојиле армије многих европских држава, као нпр. Пијемонт у наоружању артиљерије као М. 1814, која се каснијих деценија налазила у наоружању италијанске жандармерије; Пруске као "neupreussischer Säbel" М. 1818. Аустрија уводи у наоружање морнаричке пешадије исту сабљу као М. 1818; од 1824 и у наоружање поморске артиљерије, док је под ознаком М. 1851 била заступљена у наоружању пешадијске жандармерије,... Сл. 10.

Према списку нарудбине војне опреме поред осталог, тада је наручено и "...2000 переза за тесаке, на истима да буде место где ће штик бити." Били су то у ствари руски "банделири" који су израђивани од црне-мат коже са месинганом шналом (изузетак је био парадни-лакирани "перезез тамбур-мажора"); они су се носили о десном рамену испод еполетушке, тако да су сабља и бајонет висили у посебним лежиштима о левом боку.

После 1860. године "банделир" је у српској војсци укинут ("Пропис за одело регуларног војинства и жандарма" од 9. јануара

⁶⁹ Исто, стр. 209.

⁷⁰ Исто, н. д., стр. 209.

1861), и од тада се ова сабља (тесак) носила о кожном виску на каишу око струка, што је и било практичније с обзиром на тадашњу њену искључиву употребу у артиљерији.⁷¹

Руска коњичка сабља М. 1809 израђивана је под вишедесетнијским пруским утицајем, који је преовлађивао у изради руског оружја до Отацбинског рата. Овај тип сабље један је од првих који се израђивао у великом индустријском центру за обраду гвоздене руде на Уралу – у Златоусту, где је 1811. обновљен завод за производњу оружја, који је основан указом цара Петра I још 1. фебруара 1712. године.⁷²

За разлику од XVIII века када је форма руског хладног оружја била под доминантним пруским утицајем који је преовлађивао до 1812. године, каснијих година он је био замењен француским узорима.

Наиме, заплењено француско хладно оружје током Отацбинског рата у прво време је само поправљано, да би у првој половини двадесетих година XIX века отпочела и сопствена производња по идентичном узору.

У том периоду сабља француске лаке коњице ("Systeme AN XI") М.1802/1803 постаје прототип за израду руске коњичке сабље, која је била позната под називом "сабља руске линијске хусарске, уланске и гардијске лаке коњице М. 1826". Реорганизацијом руске војске која је започета доласком на престо цара Николаја I Романова (1825.г.) са појачаном активношћу руске војске на Кавказу, 4 уланске и 3 хусарске дивизије 1833 г., које су реорганизоване у 7 лаких коњичких дивизија, ранији назив за ову сабљу се укида, када добија назив "сабља лаке коњице М. 1826".⁷³

⁷¹ Бранко Богдановић, Бранка Милосављевић, "Формацијске сабље руског порекла у наоружању војске Кнежевине Србије у збиркама Војног музеја", ВВМ, бр. 31–32, Београд, 1986, стр. 84.

Руска пеш. сабља М–1817 уочава се на ликовним делима из фонда Народног музеја: Арсеније Петровић – мушки портрет (око 1842), инв. бр. 1026; Урош Кнежевић–Димитрије Ђорђевић – тобцијски официр (после 1848), инв. бр. 1873.

⁷² О. К. Пархаев, "Русскаја армија 1812 года", Москва, 1988, стр. 22. – Овим типом прве руске званичне (прописне) коњичке сабље били су опремљени руски линијски улани, хусари, коњичка артиљерија, касније и коњички јегери, а међу првима Гардијски улански пук, основан 1809. године. (Овом приликом захваљујемо се на љубазној помоћи госпођи Љиљани Драговић на преводу са руског, целокупног наведеног дела).

Руска коњичка сабља М.1809 уочава се на ликовним делима из фонда Народног Музеја: Арсеније Петровић–Петар Карађорђевић као дете (1845), инв. бр. 1137; Урош Кнежевић–Стефан Стефановић Тенка (1850), инв. бр. 694; Александар Чварковић (1850–52), инв. бр. 1217.

⁷³ Eugene Mollo, "Russian military swords 1801–1917", Лондон, 1969, стр. 25; Б. Богдановић, Б. Милосављевић, н. д., стр. 79;

У периоду од 1812–1815. године како је већ напоменуто, током војних активности у сукобу са Наполеоновом војском, Руси су као ратни плен заробљавали француско оружје, које би уврштавали у свој војни потенцијал. Каснијих година по идентичним узорима настављена је и сопствена производња. Такав случај десио се и са мачем-палошем, француске тешке коњице "кирасира" М. АН XI. Сл. 13.

После окончања Отаџбинског рата паралелно са француским утицајем, у изради руског хладног оружја услед операција руске војске на Кавказу, јавља се тзв. "кавказки узор" од 1834. године. Симбиоза ова два утицаја каснијих година, оставиће трајно обележје у форми израде руског хладног оружја-сабаља.

Наиме, као прототип у изради једне специфичне форме руских сабаља, на којима су заступљена оба ова утицаја, послужила је сабља француске коњичке артиљерије. Сл. 14.

САБЉА РУСКЕ ЛИНИЈСКЕ ПЕШАДИЈЕ М. 1817/1840 "С"

Сл. 9. Инвентарски број:

Размере сабље:

дужина сабље са корицама: (нема, услед оштећења кожног пресвлаке)

дужина сабље: 80,6 цм / дужина сечива: 68,1 цм / ширина сечива: 03,5 цм /

дужина корица (оштећење, без доњег окова): 57,3 цм.

Опис сабље:

Цео балчак (рукохват са рукобраном) израђен је поступком ливења месинга из једног комада, по чему је овај тип сабљи називан "Sabre briquet" (у француској терминологији). Рукохват је ребрасте форме (35 водоравних ребара), са наглашеним леђним делом који горњим делом формира плитку капу јабуке са заобљеним испустом и заковицом листа сечива.

Рукобран балчака је лучно-симетричне форме са једним профилним ребром које формира спољашњи крак накрснице, чији други крак завршава краћим и благо повијеним одбојником са овално-ребрастим завршетком.

М. Шерцер, "Сабље", стр. 28. - У граду Златоусту 1811. године реорганизован је производни центар за израду оружја-ранији Косутарски завод основан 1759. године; после Наполеонове инвазије 1814. године ту је обновљена производња оружја под називом Царски оружни завод Златоуст.

Руска коњичка сабља М. 1826 уочава се на ликовним делима из фонда Народног Музеја: Јован Поповић-Ђорђе Цинцар Јанковић (1839), инв. бр. 2135; Бошко Тадић (1851), инв. бр. 455; Урош Кнежевић-Војвода Ресавац (1850-55), инв. бр. 553; Благоје Јовановић (око 1860), инв. бр. 2749; Георгије Бакаловић-Сима Атанасијевић (око 1837), инв. бр. 589.

Сечиво сабље је мање закривљено, са једним обостраним ширим левкастим жљебом и двостраном оштрицом при врху (од 12 цм) који се формира у равни осе сечива. Сечиво је целом дужином са траговима сегментних оштећења, док је оштрица назубљена оштећењима.

Корице сабље немају дрвене улошке, којима у доњем делу недостаје и фрагмент од десетак сантимера. Кожна пресвлака је црвенкасте боје, са рашивеним шавом у доњем делу полеђине (од 11 цм). Корице су у горњем делу оковане дубљим месинганим оковом, на чијем је средишњем делу предње стране постављен бочни испуст са овалном главицом, који служи за качење о "банделир", односно за кожни висак, за ношење на каишу о појасу.

Припадајући доњи дубљи месингани оков са куглицом на крају, налази се изван целине услед оштећења корица.

Натпис-ознаке:

Услед сегментних оштећења сечива, нису уочљиве евентуалне ознаке или натписи.

САБЉА АУСТРИЈСКЕ ПЕШАДИЈСКЕ ЖАНДАРМЕРИЈЕ М. 1851

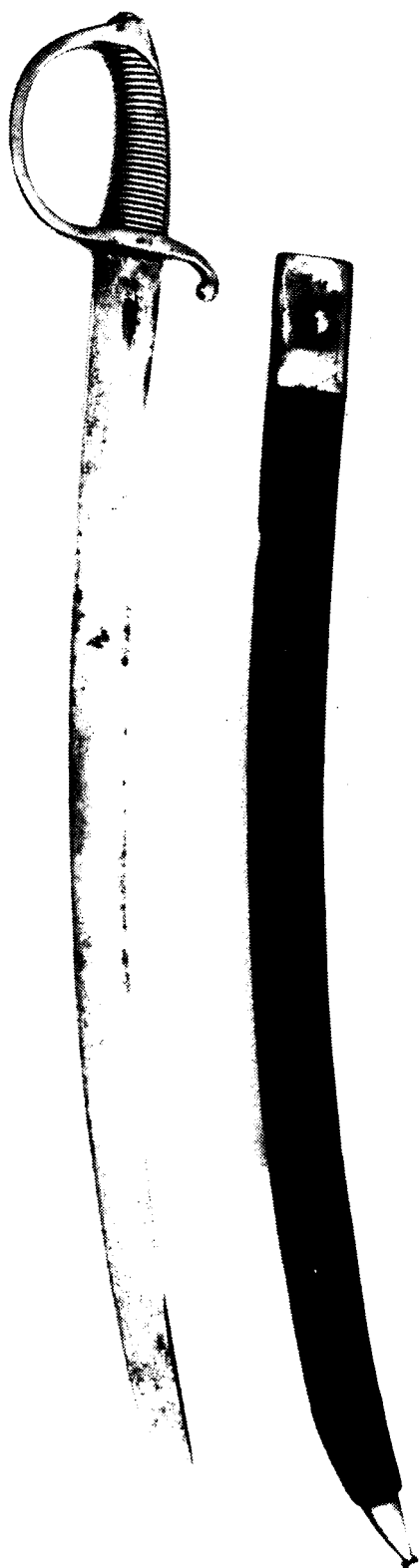
Сл. 10. Збирка Мијић

Размере сабље:

дужина сабље са корицама: 83,1
цм / дужина сабље: 79,2 цм /
дужина сечива: 66,1 цм /
ширина сечива: 03,7 цм / дужина
корица: 69,8 цм /

Опис сабље:

Цео балчак израђен је поступком ливења месинга из једног комада. Рукохват је ребрасте форме (28 водоравних ребара), са наглашеним

леђним делом који у горњем делу формира плитку капу јабуке са заобљеним испустом и заковицом листа сечива.

Рукобран балчака је лучно-симетричне форме са једним профилним ребром које формира спољашњи крак накрснице, чији други крак завршава краћим благо повијеним и задебљаним крајем.

Сечиво сабље је мање закривљено, са једним ширим левкастим жљебом са предње стране (полеђина сечива је без жљеба) и двостраном оштрицом при врху (од 9 цм) који се формира у висини телућа, са изостреном оштрицом.

Корице сабље су дрвене пресвучене црном кожом, са рашивеним шавом у доњем делу полеђине (од 12 цм) којима у горњем недостаје мањи фрагмент на боку (од 01,5 цм). Корице су у горњем делу оковане дубљим месинганим оковом, на чијем је средишњем делу предње стране постављен бочни испуст са овалном главицом, који служи за качење, док се на доњем крају налази плићи месингани оков нашивен кожном пресвлаком, са куглицом на врху.

Напис-ознаке:

У бази предње стране сечива сигниране су лат.ознаке произвођача: W-p, (грб, са представом аустријског орла), 5 (година производње 1905).

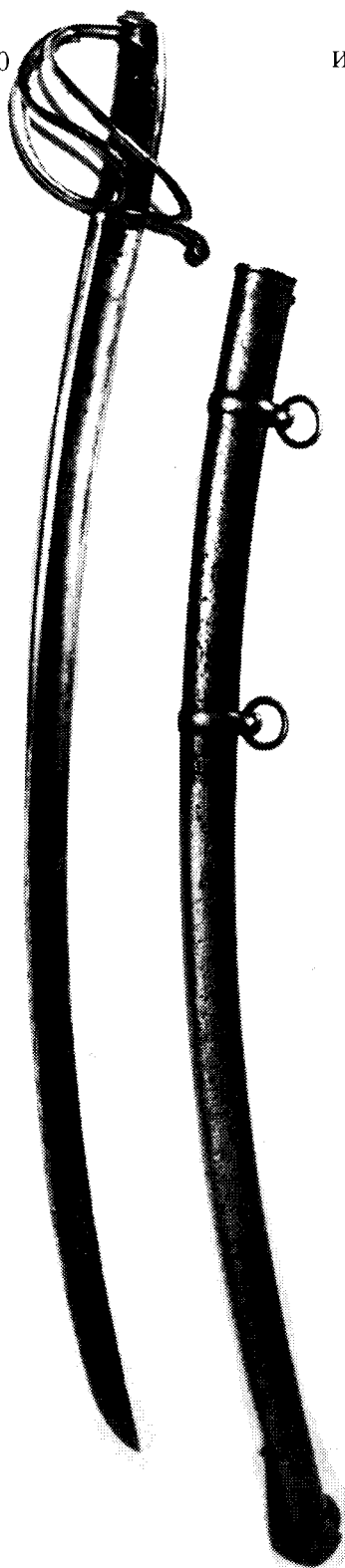
На полеђини рама накрснице отиснут је лат. напис војне јединице: HRV. OR. 385 (хрватско оружничтво).

САБЉА РУСКЕ ЛИНИЈСКЕ И
ГАРДИЈСКЕ КОЊИЦЕ-УЛАНА
М. 1809/1840 "С"

Сл. 11. Инвентарски број: 6548
Размере сабље:

дужина сабље са корицама: 106,5 цм
/ дужина сабље: 99,6 цм /

← *Сабља аустријске пешадијске
жандармерије М. 1851*

дужина сечива: 85,8 цм /
ширина сечива: 03,5 цм / дужина
корица: 93 цм /

Опис сабље:

Рукохват балчака израђен је реконструкцијом (није аутентичан; треба да је трбушасте форме, у горњем делу сужен, са намотајима канапом и кожном пресвлаком, обавијен месинганом тордираном жицом). У бази рукохвата постављен је метални прстен, а дуж леђног дела пружа се метални оков који својим горњим заравњеним делом формира плићу капу јабуке са језичастим испустом, на чијем темену се налази ромбоидна навртка листа сечива.

Рукобран балчака је од метала, лучно-асиметричне форме, са једним главним профилним лучним ребром и два помоћна извијена крака, који својим доњим делом формира затворени спољашњи крак накрснице. На полеђини рама накрснице налази се вертикално извијен овални испуст ради заштите палца.⁷⁴

Други крај накрснице прелази у одбојник са незнатно повијеним и задебљаним крајем. У горњем делу рукобрана налази се дугуласти прорез за везивање темњака.

Сечиво сабље је закривљено, са једним обостраним ширим левкастим жљебом, са двостраном оштрицом при врху који се формира у висини телућа, са изоштреном оштрицом.

← *Сабља руске линијске и гардијске коњице-улана М. 1809/1840 "С"*

⁷⁴ Eduard Wagner, "Hieb- und stichwaffen", Праг, 1975, стр. 195, 200. – У изради руске коњичке сабље М. 1809 пруски утицај, првенствено се огледао у форми накрснице на чијој се полеђини рама налази вертикално извијен овални испуст. Његова функција сводила се на заштиту палца као бочног одбојника, који је првобитно био примењен током XVI века на немачкој сабљи-тесаку "Hiebmesser"-у.

Корице сабље су металне–масивне, са ”штифтом на устима” који је осигуран бочним завртњем и ”крестом” на доњем крају (унутар корица налазе се двострани дрвени улошци ради заштите сечива). Дуж горњег дела корица постављена су два шира метална прстена са очицама на унутрашњој страни лука, на којима се налази по једна помична метална алка за качење.

Натпис–ознаке:

У бази предње стране сечива сигниране су ћириличне ознаке, (док су лат. ознаке поништене):

Н П ~~НР~~, З Ж ~~ЗК~~

У истој висини полеђине сечива налазе се ћириличне ознаке, док су латиничне поништене:

ИР ~~ИР~~

У бази телућа сечива на широком бридном ребру евентуални натписи се не уочавају, осим донекле године производње: 1820.

На налицју масивне ”кресте” корица пунцирана су три нејасна кружна жига, поред ознаке у виду четворокраке укошене звезде, са кругом у средини.

САБЉА РУСКЕ ЛАКЕ КОЊИЦЕ М. 1826/1840 ”С”

Сл. 12. Инвентарски број: 5646

Размере сабље:

дужина сабље са корицама: 105,3 цм / дужина сабље: 101,7 цм /
дужина сечива: 87,7 цм / ширина сечива: 03,4 цм / дужина
корица: 91 цм /

Опис сабље:

Рукохват балчака израђен је од дрвета (напукао дуж предње стране), са сужењем у горњем делу, намотајима канапа и кожном пресвлаком (који већим делом недостају, као и месингана тордирана жица). Дуж леђног дела рукохвата пружа се месингани оков који својим горњим делом формира плитку капу јабуке са обрубљеним теменом и заковицом трна сечива. Обострано на средишњем делу рукохвата налази се по једно месингано дугме спојено са листом сечива (од којих, оно са предње стране испада).

Рукобран балчака је од месинга, лучно–асиметричне форме, са једним главним профилним ребром и два помоћна извијена крака, који својим доњим делом формира затворени спољашњи крак накрснице. Други крак накрснице прелази у одбојник са повијеним и задебљаним крајем; обострано на средишњем делу рама накрснице пружају се двострани издужени испусти, од којих доњи служе за фиксирање сабље у корицама.

Сечиво сабље је закривљено, са једним обостраним ширим левкастим жљебом и двостраном оштрицом при врху који се формира у висини телућа, са изоштреном оштрицом.

Корице сабље су металне-масивне, са "штифтом на устима" који је осигуран бочним завртњем и "крестом" на доњем крају (унутар корица налазе се двострани дрвени улошци ради заштите сечива). Дуж горњег дела корица постављена су два шира метална прстена са очицама на унутрашњој страни лука, са по једном помичном металном алком за качење.

Натпис-ознаке:

У бази предње стране сечива сигниране су нејасне ознаке:

МЭ, ©, ТЗ, ET.

У бази телућа сечива на широком бридном ребру гравирани су ћирилични курзивни натпис произвођача:

Златоустъ
Декабря 1833 года

Дуж главног ребра рукобрана балчака, сигниране су кружне латиничне ознаке:

⑦, Н, ©

МАЧ-ПАЛОШ РУСКЕ ТЕШКЕ
ГАРДИЈСКЕ КОЊИЦЕ-КИРАСИРА
М. 1826

Сл. 13. Инвентарски број: 5653
Размере палоша:
дужина палоша са корицама: 116
цм / дужина палоша: 113,5 цм /

← Сабља руске лаке коњице
М. 1826/1840 "С"

дужина сечива: 97,5 цм / шири-
на сечива: 03,5 цм / дужина корица:
99,6 цм /

Опис палоша:

Рукохват балчака који је начи-
њен за "једну и по руку" израђен је
од дрвета вретенасте форме, који је у
горњем делу благо укошен, са намо-
тајима канапом и кожном пресвла-
ком обавијен месинганом тордира-
ном жицом. У бази рукохвата поста-
вљен је шири месингани прстен (леђ-
но заравњен), а јабука рукохвата је у
виду дубље месингане капе са леђним
испустом, на чијем се овалном заруб-
љеном теменом делу налази заковица
листа сечива.

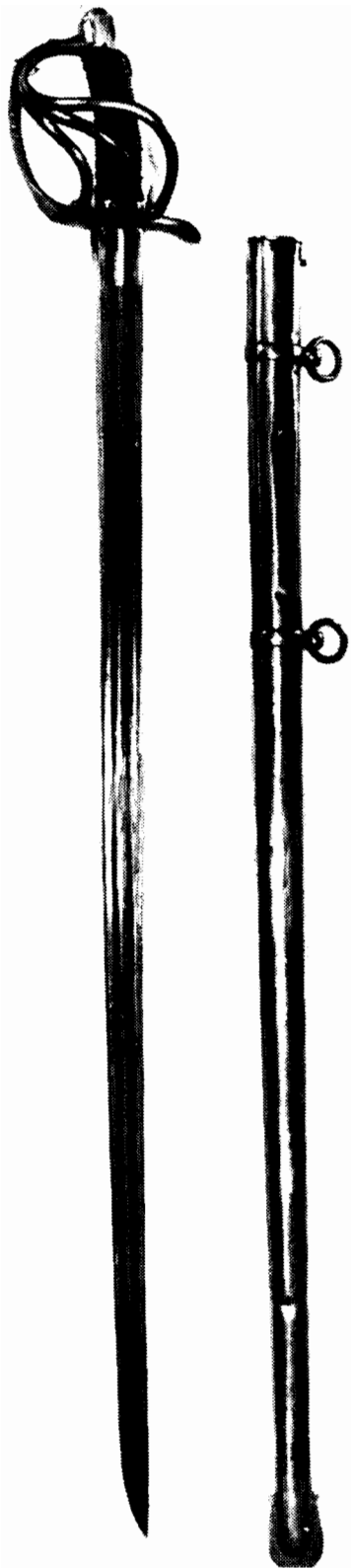
Рукобран балчака је од месин-
га, лучно-асиметричне форме, са
једним главним лучним профилним
ребром и три помоћна извијена кра-
ка, који својим доњим делом фор-
мира спољашњи крак широког листа
одбојника са издуженим овалним
испустом који је благо повијен.

Сечиво палоша је право, са два
обострана уздужна жљеба, који по
средишњем делу формирају наглаше-
на ребра, са врхом у висини телућа и
једностраном изоштреном оштри-
цом.⁷⁵

Корице палоша су металне-
масивне, са "штифтом на устима"
који је осигуран бочним завртњем
и симетричном "крестом" на доњем

← *Мач-палош руске тешке гардијске
коњице-кирасира М. 1826*

⁷⁵ Мач-палош руске тешке гар-
дијске коњице – "кирасира" М. 1826
готово потпуно је идентичан свом фран-
цуском узору М АН XI; разлика је једино
у детаљу врха сечива, који се код руског
палоша налази у висини телућа, за разли-
ку од француског, чији се врх формира у
оси равни сечива.

крају (унутар корица налазе се двострани дрвени улоши ради заштите сечива). Дуж горњег дела корица постављена су два шира метална прстена са очицама, на којима се налази по једна помична метална алка за качење (у висини горњег дела корица, уочљиво је више мањих улегнућа).

Натпис–ознаке:

У бази предње стране сечива сигниране су нејасне ознаке:

M3 , ,   .

– у бази листа балчака и полеђине сечива, налазе се латиничне ознаке:

 T

У бази телућа сечива на широком бридном ребру, гравирани су ћирилични курзивни натпис произвођача:

Златоустъ, генваря 1831 годѣ

Дуж главног ребра рукобрана балчака, сигниране су кружне лат.ознаке:

 , , .

САБЉА ФРАНЦУСКЕ КОЊИЧКЕ АРТИЉЕРИЈЕ М. 1829

Сл. 14. Збирка Мијић

Размере сабље:

дужина сабље са корицама: 97,2 цм / дужина сабље: 94 цм /

дужина сечива: 81 цм / ширина сечива 03,2 цм / дужина

корица: 84,3 цм /

Опис сабље:

Рукохват балчака израђен је од дрвета вретенасте форме (са 15 водоравних ребара); благо је укошен и сужен у горњем делу, са намотајима канапом и кожном пресвлаком (кожа је местимично оштећена, намотаји месингане тордиране жице недостају осим два фрагмента у горњем делу). Јабука рукохвата је у виду дубље месингане капе са леђним испустом и избоченим рубом, са заковицом листа сечива на приширеном и незнатно заобљеном теменом делу.

Рукобран балчака је од месинга, лучно-симетричне форме са једним профилним ребром које својим доњим делом формира затворени спољашњи крак накрснице, чији други крак прелази у одбојник са повијеним и задебљаним крајем.

Сечиво сабље је изразито закривљено које је у задњој трећини сужено, са једним обостраним ширим левкастим жљебом и двостраном оштрицом при врху (од 14,5 цм) који се формира у висини

телућа, са изоштреном оштрицом. У бази рама накрснице у посебном лежишту, налази се заштитна кожица ("mantinella").

Корице сабље су металне са обострано нитованим "штифтом на устима", и "крестом" на доњем крају. У горњем делу корица постављен је један шири метални прстен са очицом на унутрашњој страни лука, на којој је једна помична метална алка за качење.⁷⁶

Натпис-ознаке:

У бази предње стране сечива сигниране су латиничне ознаке:

№, (E)

док се у истој висини полеђине сечива налази ознака: 3

У бази телућа сечива на широком бридном ребру, гравирани су латинични курзивни натпис произвођача (уочљиви фрагменти текста):

M^{re} R^{le} de C 7^{le} 1830

На делу предње стране рукобрана балчака сигниране су ознаке, од којих је једна поништена: 989 A/79; док је сигнатура поништена и на делу рама накрснице: 252

← *Сабља француске коњичке артиљерије М. 1829*

⁷⁶ Основни тип сабље француске коњичке артиљерије М. 1829, дуж корица има постављена два метална прстена, са очицама на унутрашњој страни лука, са по једном помичном металном алком за качење.

Код нашег примерка сабље доњи прстен на корицама је накнадно уклоњен, вероватно седамдесетих година XIX века, приликом формацијског отписа оружја из војних-неборачким службама (коњичка жандармерија); иначе често примењивана пракса у француској армији.

На наличју рукобрана пунцирани су жигови:

На полеђини прстена корица сабље сигниран је број: 3286; док се на полеђини "кресте" корица налази број: 28.

Кнез Милош је непосредно пред своју абдикацију 29. маја 1839. године принуђен да верификује прописано "Устроение гарнизоне војске". На основу овог првог војног закона, значај регуларне војске (после распуштања њених формација насталих за време кнеза Милоша), деградиран је утолико што је она сведена на граничну стражу, која је у пограничним окрузима вршила и функцију жандармерије (осим једне пеш. чете и арт. полубатерије стационираних у Крагујевцу).

На основу војног закона, основну снагу земље чинила је народна војска, поред свега 4.086 војника и 63 официра регуларне војске, који су били сврстани у 4 батаљона пешадије (укупно 3.908 војника) и једне самосталне чете (65 војника), артиљеријске полубатерије од 6 топова (укупно 158 артиљераца); док коњица по Чл. 50. није била предвиђена.⁷⁷

Војни закон од 1839. године, на основу кога је спроведено устројство регуларне војске доживео је убрзо ревизију, пошто војска "тако растурена по државним међама није могла послужити носиоцима власти у основној сврси."

Стога је 16. августа 1841. прописано ново "Устроение гарнизона воинства", по коме је регуларна војска и даље остала споредна снага у земљи, са деградираним значајем. Значај овог војног закона је у томе, што регуларна војска добија компактније формацијско устројство формирањем поново "три оделенија", тј. пешадије, коњице и артиљерије.⁷⁸

⁷⁷ Живота Ђорђевић, "Српска народна војска 1861–1864", Београд, 1984, стр. 10, 11. – Пешадијске јединице формирале су 17 чета са размештајем у 17 окружних центара. Њихов значај сводио се на чување државне границе која је у то време била подељена на четири сектора, тако да је сваки од батаљона био задужен за надзор над једним.

Делатност сваког батаљона одвијала се тако, да је по једна чета вршила граничну службу са тромесечном сменом.

Међутим, седамнаеста чета налазила се изван батаљонске формације, стационирана у Крагујевцу, "у средишту земаљске власти", где је обављала послове обезбеђења престонице и државних "управитеља". У њеном саставу налазила се и "правитељствена банда".

⁷⁸ Исто, стр. 11. Др П. Васић, н. д., стр. 230, 231. – Том приликом реорганизовано "гарнизона воинства" формацијски су чинили један батаљон пешадије (1.000 војника), један коњички ескадрон (149), и артиљеријска полубатерија са 8 топова (142); укупно бројно стање регуларне војске било је 1.291 војник.

Период после одласка из земље кнеза Милоша обележен је владом Намесништва, спорењима и бунама које су водиле разједињене и оштро супротстављене политичке групације и фракције ("обреновићевци–уставобранитељи, михаиловци–милошевци")

У таквој конфузној ситуацији актуелна власт је, немајући поверења у регуларну војску формирану за владе кнеза Милоша (не без основа), после деградирања њеног значаја војним законом од 1839., новим законом од 1841. године њену улогу и значај (како смо већ напоменули), свела на функцију милицијских трупа из периода тридесетих година.

Међутим, новим војним законом учињени су почетни кораци у настојањима да се форма униформи и личног наоружања усклади са принципима одевања и наоружања, који су били заступљени код европских војски.

Наиме, заступљен је принцип: да су жути елементи униформе и оружја постали репрезенти пешадијских и артиљеријских јединица.

Овај принцип донекле је био заступљен и у случају последње испоруке војног материјала из Русије, који је у земљу приспео 1840. године.⁷⁹

По приспећу контингента војног материјала из Русије, војним законом од 1841. године била је прописана основна опрема и наоружање којим је сваки војник формацијски био задуживан са прописаним роком трајања (Чл. 18. "Обмундировки и прочим потребама војника опредељује се следејући рок службе"):

1. За једног "простог солдата прве гренадирске роте" као и "едног Фелдвобела или Унтер–Официра", поред друге опреме прописана је "пушка са бајонетом" на 20 година, каиш за пушку на 8 година, један тесак (рус. сабља М. 1817, прим. аут.) са ножницом на 20 година, један темњак од жуте вуне за тесак на 4 године; уз напомену да "три јегерске роте" неће носити тесаке.

2. За "едног кавалеристу простога и трубача", као и "Вахтмајстера, Квартирмајстера и Унтер–Официра", прописана је "једна сабља на 20 година (рус.сабље М. 1809 и М. 1826, прим. аут.), један портепе кожни за сабљу на 8 година, један темњак кожни за

На основу Чл. 4, прва пешадијска чета добила је назив "гренадирска", а остале три назив "јегерске". Формулација устројства поново установљеног коњичког ескадрона том приликом није дата уз образложење "...јер може се потреба појавити да место холана друга која потреба буде, чиме би се потом Устроение које ваља колико е могуће у целини да остане, преиначавати морало".

⁷⁹ У контингенту војног материјала испорученог априла 1840. године из Русије (делом тек 1842), поред осталог испоручено је и 400 сабаља за "кнежеву гарду" – како је гласило у наруџбеници од 1837. Поред испоручених сабаља М.1826, налазио се изванредан број и М. 1809 чија је форма преовладала у наоружању европских коњичких јединица.

сабљу на 4 године, један пар пиштоља на 20 година, једну пику на 20 година, један барјачић за копље на 4 године,... један коњ на 8 година,..."

3. За "едног простог артиљеријског војника и добошара, Фелдвелеа и Унтер-Официра", осим пушке била је прописана иста опрема и оружје као и за војника пешадијске "гренадирске" чете.⁸⁰

И поред законске напомене из 1841. године о могућности промене дотадашњег коњичког устројства (у драгонско) српска регуларна коњица, је и у наредном периоду задржала своје уланско обележје.

То се, поред специфичне униформе из 1847. огледало и у увођењу пруских уланских шлемова (тзв. "Serbische Pickelhaube"), који су се од 1861. године у нешто измењеној форми називали "уланка".

Уз то, препознатљиво уланско обележје читавало се и у форми самог наоружања: изостављањем из наоружања карабина, уз пар пиштоља и сабљу, копље је јасно сведочио о уланском устројству идентичном свом руском узору.

После промене на династичком престолу крајем 1842, ни кнез Александар Карађорђевић и "уставобранитељи" такође нису имали поверења у регуларну војску формирану за време Обреновића (не без основа, "Катанска буна"), тако да је 10. јануара 1845. прописано ново "Устроение гарнизонног воинства".

Њиме је поново прецизно наведен списак опреме и оружја формацијски прописаних за сваког војника. Он је међутим, у свему исти са претходним по том питању, али са том разликом да је сама промена на династичком престолу условила и промене које су биле неминовне за владоаца из династичке куће Карађорђевића. Тако је нпр. дошло до промене у боји униформе, њених особених детаља (монограм владоаца), када долази и до одбацивања сабље М. 1837 уместо које се у истом звању уводи сабља официра аустријске пешадије М. 1837.

Када је 1841. године поново успостављена регуларна коњица, њу је сачињавао један улански коњички ескадрон од 149 коњаника (по подацима од 1845, њихов број износи 208), она је била униформисана и опремљена по угледу на коњицу европских држава, где су бели елементи униформе и оружја били репрезенти коњичких и инжењерских јединица (изузетак је чинила рус. коњ. сабља М. 1826).

У том периоду српска регуларна коњица (један ескадрон) опремљена је руским коњичким сабљама М. 1809 и М. 1826 (официрске и војничке форме). Осталим типовима сабаља које су биле изузете из званичног наоружања регуларне коњице ("килич", М. 1803), опремани су коњички ескадрони народне војске.

⁸⁰ Др П. Васић, н. д., стр. 231-234.

ФОРМИРАЊЕ, УСТРОЈСТВО И ОПРЕМАЊЕ СРПСКЕ НАРОДНЕ ВОЈСКЕ

Услед опасности да буде нападнута и поред тога што је прокламовала неутралност за време Кримског рата (1853/56), Кнежевина Србија у том периоду предузима опсежне мере да се војно организује и наоружа – у првом реду народна војска.

Са припремама на организовању народне војске отпочело се расписом који је упутио начелник Војног одељења Главног штаба "Попечитељства внутрењих дела" Стеван Херкаловић окружним начелствима 11. јануара 1854, у коме се поред осталог, новоустановљеним војним среским начелницима наређује: "Да свим уписаним наложе да пешаци имају добру дугу пушку, пиштоље, ком је могуће великиј нож и торбу; коњаници пиштоље за појас и коем је могуће кубуре, тако исто великиј нож и бисаге. Сви пак да имају приуговорљено један пар преобуке, један пар опанака нови и фишеклије и воопште оружје да им је у свему прирравно, а толико исто код коњаника такум коњаничкиј па и у свему осталом што је нужно, како они тако и коморције да су приуговорљени и снабдевени."

Једним каснијим расписом се поред патриотских апела наглашавало "...оружје су дужни понети не само војници пописани и извежбани, но и сви остали људи који само оружје носити могу, да ово оправа и у спремно стање да се поставе".⁸¹

Смена на династичком престолу и поновни долазак кнеза Милоша Обреновића изискивали су опсежне реформе, јер је он заступао одлучну политику Србије на путу њене независности од Турске. Од предузетих мера за нас је најинтересантније доношење новог "Устроенија војске" од 24. маја 1860.

У међувремену, кнез Милош је убрзо после поновног доласка на престо у циљу повећања своје личне безбедности, јануара 1859. установио "телесну гарду" од 12 коњаника, опремљених руским сабљама (М. 1826, прим. аут.) и пиштољима "белгијског система, који се о каишу о куку носио".

С тим у вези у "Споменици на шездесетогодишњицу краљеве гарде 1838–1898." налазимо следећи запис: "По повратку Његове Светлости блаженопочившег књаза Милоша у отаџбину 1859. године у месецу Јануару, позове к себи кавалеријског потпоручника Г. Јована Варјачића који је био на служби у Конаку као Ађутант Кнежев и нареди му, да оде у коњичку касарну, те да одабере 12 личних и угледних момака за његову телесну Гарду.

⁸¹ Јеремија Ј. Митровић, "Организација и опрема народне војске у Кнежевини Србији 1854. године", ВВМ, бр, 5. свеска II, Београд, 1958, стр. 185, 190, 197, 200. – По свим показатељима, у Србији је у том периоду у народу било мање од 60.000 пушака, од којих су "бар половина застареле турске пушке", што је поред 20.000 државних пушака у магацинима било недовољно за опремање народне војске.

Потпоручник Варјачић ту Високу заповест одмах је извршио, и довео пред Његову Светлост 12 угледних коњаника; међу овима били су: Цветко Павловић, Коста Мићић, Милош Ђермановић и каплар Ашко Рудничанин а остали осморица били су из округа Крагујевачког, Јагодинског и Ваљевског.

Његова Светлост књаз Милош благоизволео је одмах примити ових 12 коњаника у своју телесну Гарду; а потпоручника Варјачића поставити за команданта кнежеве телесне Гарде...". Ови гардисти су већ 1860. добили "нарочите гардиске хаљине, које је радио београдски кројач Левензон" (црни калпак са црвеном кесом, зелена атила са жутим гајтанима, црвене чакшире, чизме); од прибора имали су руско седло са ашом и џамаданом.⁸²

Предузете мере на уређењу регуларне војске на основу новог војног закона, нису у довољној мери утицале на њен војнички потенцијал (укупно 3.779 војника и официра) који и даље остаје споредна војна снага у земљи.

Главни потенцијал и даље представља народна војска и њено институционално формирање, како је и наговештено законом од 1860. године (Чл. 1.), чија ће се одредба спровести већ наредне године.

Кнез Михајло (после смрти кнеза Милоша, 26. септембра 1860.) такође наставља независну спољну политику с циљем да формира самосталну српску државу. Та је амбициозна политика у крајњој консеквенци претпостављала рат против Турске, па се отуд убрзано ради на увећавању војске, њеном организовању и наоружавању савременијим наоружањем.

Кнез Михајло сматрао је, да се у сиромашној земљи каква је била Србија може држати велика народна војска јер би она државу финансијски десет пута мање оптерећивала него нпр. 20.000 војника регуларне војске.

⁸² Ж. Ђорђевић, н. д., стр. 20, 21; Др П. Васић, "Униформе српске војске за владавине Обреновића 1858–1882". ВВМ, бр. 5 (свеска I), 1958, стр. 123, 124;

С. Ратковић–Костић, н. д., стр. 36;

Сава Грујић, "Војна организација Србије", Београд, 1874, стр. 70, 71. – На основу овог новог војног закона број регуларних војника повећан је на 3.529 плус 129 официра, од којих 8 виших; као и 9 војних лекара са 4 помоћника и 4 марвена лекара.

Према формацијском распореду регуларне трупе имале су један пешадијски пук са 4 батаљона, од којих један "стрељачки" и три обична (сваки по 4 чете од по 150 војника); један коњички дивизион од 2 ескадрона са 143 коња (укупно 160 коњаника); одељење коњичке гарде; 3 артиљеријске бригаде, од којих 2 пољске, 1 брдска; једном понтонирском четом од 200 војнике; једном радничком четом од 250 војника и две "банде" војне музике (укупно 76 војника).

Отуда је на његов захтев, у Крагујевцу одржана Преображенска скупштина (11. августа 1861.) на којој је и поред противљења Порте донето "Устроеније Народне војске", које је кнез верификовао 17. августа.

На основу овог војног закона (Чл.64.) формиране су две класе народне војске, тако да "...прва има бити у свако време готова, но и друга тако спремна да се у случају потребе на прву заповест одзове."⁸³

Главна војна управа је у циљу устројства народне војске 12. марта 1862. прописала "Правила о образовању главних штабова за народну војску и о њеној послености" којима су, осим нумеричког прегледа састава чета, батаљона, ескадрона и топџијских батерија, дата и ближа упутства о регрутацији, формацији, обуци и опреми.

Тако је рецимо опрему и наоружање требало обезбедити према личним могућностима, а сходно прописаним формацијским потребама.

Поред обавезне одеће за сваког народног војника (гуњић, чакшире, црна шубара), пешадијске и инжењеријске јединице требало је да буду снабдевене пушком са бајонетом или без њега (алтернатива је био јатаган) и једним пиштољем; коњичке јединице сабљом и пиштољем, артиљеријске јединице пиштољем и ножем, а за све старешине прописани су сабља и пиштољ односно револвер.⁸⁴

Ипак и поред донетог прописа о установању народне војске од 1861. године (на основу кога је спроведена регрутација и утврђен њен формацијски распоред), ова војска је услед недостатка војне опреме и оружја постојала више формално.

Такво стање потрајало је, све до 1863, када из Русије стиже контингент војног материјала којим је народна војска опремљена.

⁸³ Ж. Ђорђевић, н. д., стр. 26, 30. - Прва класа народне војске била је по броју једнака 1/4 млађих пореских глава (50.492 обвезника); у другу класу спадали су сви остали до 50 година (око 40.000 обвезника); чији се укупни број су случају рата пео на 150.000 војника.

Планом регрутације прву класу народне војске формацијски су чинила 17 пеш.пукова (62 батаљона са укупно 45.840 војника); 17 коњичких пуковско-окожних ескадрона (26 средских чета са укупно 2.467 војника); 6 арт. батерија изван пуковског распореда (регрутованих у Београду, Крагујевцу и срезовима врачарском и крагујевачком, са укупно 1.200 војника) и 17 инжењеријских "пионирских" одељења у саставу пуковско-окожних одељења по 60 војника (укупно 985 војника).

Др П. Васић, н. д., стр. 128. - На основу "Прописа за одело регуларног војинства и жандарма" (Но. 94/1860), од 9. јануара 1861., официрски темњак за сабљу био је "сребрни, у значара и музиканата од црвене вуне, а улана и коњичких жандарма од црвене коже. Кајас којим се опасивала сабља испод мундира био је према роду оружја од златног и сребрног ширита."

⁸⁴ Исто, н. д., стр. 38.

Када се Србија јуна 1862. суочила са могућношћу рата с Турском, убрзано се обнављају или предузимају акције у циљу набавке оружја. Тако је српска влада одмах после бомбардовања Београда (6. јуна 1862.) обновила захтеве за испоруком наоружања из Русије и Француске.

У погледу хладног наоружања—сабаља неопходних за опремање 17 пуковско—окожних ескадрона са 2.467 војника народне коњице, ситуација је била неповољнија него по питању ватреног оружја.

Да би се такво неповољно стање бар донекле поправило пре но што стигну очекиване знатније испоруке из Русије, ангажовани су и поједини вештији ковачи. Том приликом се "...прочуо Ђока Милетић из Трстеника, који је исковао сабљи за читав један ескадрон Јужноморавске команде."⁸⁵

Поводом обновљеног захтева српске владе од јануара 1862. да се из Русије убрза испорука обећаног оружја, уз кнежеву сагласност, предлогом председника Министарског савета од 8. јуна ова деликатна мисија поверена је бившем помоћнику "попечитеља унутрашњих дела" Атанасију Николићу (иначе "човеку од Гарашаниновог поверења").

Њему је стављено у задатак да у Кијеву у највећој тајности организује преузимање пушака из Кримског рата, које је руска влада поклонила Србији. Николић је на пут кренуо 1. јула 1862., али се најпре задржао у Букурешту, Браили и Галацу, где је уз помоћ бугарских емиграната утврдио трасу којом ће се транспорти кретати ка граници са Србијом.

Он се коначно 30. августа у Кијеву састао са представником руског Министарства војске пуковником Слуцким, кога су руске власти задужиле да обави ову испоруку оружја. Неспоразум између њих избија међутим, око утврђене квоте пушака, али га Николић изглађује вештим трговачким маневром предлажући да се у првој транши испоручи тражених 63.000 пушака као и 2-3.000 сабаља, које би узео у замену за не толико потребне пушчане каписле.⁸⁶

Иако није имао инструкције српске владе у погледу набавке сабаља, Николић је овај свакако користан маневар извео присе-

⁸⁵ Исто, н. д., стр. 86—88. — У првом периоду, од 20. јуна — 20. августа 1862. предузета је акција да се утврди право стање наоружања у земљи. Том приликом је на основу наредбе министра И. Ф. Мондена извршен попис пушака у народу (њихов број, врста и калибар). Пописом је установљено постојање 110.607 најразличитијих пушака (уз претпоставку да их је заправо било око 150.000). Пописом, пушке су сврстане у дванаест прописаних калибара (од 14,4—18 мм). Заједнички именитељ ових пушака је био: застареле и полуисправне са латком цеви, као што су нпр. "шишане, арнаутке—танчице, цефедари, латинке, шоце".

⁸⁶ Радослав Петровић, "Дипломатски спор о преносу оружја 1862. преко Румуније", Годишњица Николе Чупића, књига XLVIII, Београд, 1939, стр. 195—197.

ћајући се вежби народне војске у Пожаревцу од августа те године где се случајем задесио, када је био изненађен сазнањем да коњаници ”при егзерциру” уопште немају сабље!

Пошто је била одобрена трансакција у вези испоруке сабаља од стране руског војног Министарства, договорено је да се, због деликатности посла, експедиција оружја не врши из Кијева како је предвиђено, већ из Херсона где су шансе да је дипломатски и други агенти открију биле мање. Такође, будући да је у Пољској у то време дошло до немира (устанак избија почетком 1863) постојала је опасност да транспорт буде онемогућен ако буде упућен из Кијева: Николић је од Слуцког затражио или да се транспорт под војном пратњом спроведе до Одесе или Бендера, или да се испорука изврши из неког руског складишта оружја на југу земље. Пошто је у том погледу највише одговарао подручни магацин Дунавске армије, у договору са ондашњим губернатором, одлучено је да се експедиција војног материјала спроведе из Херсона.⁸⁷

Николић и Слуцки су 5. септембра приспели у Херсон и ”после брижљивог прегледа сваке пушке и оправке неисправних”, транспорт је до половине октобра припремљен: оружје је запаковано у 1.759 сандука (тежине 269.000 ока).

Подаци о запакованом оружју су доста контрадикторни, али, судећи по признаници као очигледном и најсигурнијем доказу коју је Николић у Акерману уручио Слуцком 25. октобра, радило се о 39.200 пушака са прибором и 3.000 сабаља ”разне врсте кавалерских и драгунских саблеј и шашек”. Овај контингент оружја је коначно 16. октобра једним паробродом са два шлепа и једном трговачком лађом из Херсона отпремљен ка Акерману. Лађа се међутим, око 22. октобра у близини Акермана (погранично село Кубеј) услед ниског водостаја и великог терета насукала, па је транспорт, претоварен на око 400 запрежних ”кирицијских” кола, да би између 28. и 30. октобра прешао руско–молдавску границу (погранично румунско село Курчи).⁸⁸

Први транспорти у Циганеш наспрам Брзе Паланке почели су да пристижу 8. децембра, а последњи је на територију Србије пребачен чамцима преко ”делом залеђеног Дунава” 5. јануара 1863. (после многих потешкоћа и дипломатског скандала јер су у међувремену дипломатски агенти великих сила били открили транспорт).

Даље послове око обезбеђења транспорта, и његовог пребацивања у крагујевачки Арсенал, преузели су државни саветник Станојло Петровић и помоћник министра унутрашњих дела Тодор Бојовић, којима је министар унутрашњих дела Н. Христић ставио на

⁸⁷ Исто, н. д., стр. 196–198.

⁸⁸ Исто, н. д., стр. 198–201.

”располагање и пароброд Делиград”. Пошто је био преузет између Кладова и Радујевца, транспорт је уз пратњу народне војске Тимочке команде допремљен до Зајечара, да би у Крагујевац приспео уз полицијску пратњу.⁸⁹

Овим контингентом оружја допремљено је поред осталог 36.200 неизолучених (”без анета”) руских перкусионих пушака М. 1845, као и 3.000 изолучених перкусионих пушака М. 1845/54.⁹⁰

Истом приликом допремљено је и 3.000, како смо већ напоменули ”кавалеријских и драгунских саблеј и шашек”, од којих је извештан број чинила код нас већ заступљена ”сабља руске лаке коњице М. 1826”.

За разлику од тог типа сабаља, друга два били су руско-кавказке форме, код нас сасвим непознате и неуобичајене: сабља козачка М. 1838 и драгонска М. 1841.

Поред бодежа ”кинцала”, сабља је била главно оружје народа Кавказа где се у централном и јужном делу налазио тип сличан персијским и турским сабљама, ”док је у северним областима доминирао нарочити тип сабље, познат под именом шашка.” Овај тип сабље првобитно је био заступљен као национално оружје Черкеза, чији је назив изведен из адигејске речи ”са’шхо”, која у дословном преводу означава дути нож, на који шашка заправо и подсећа. Временом се употреба шашке проширила и на просторе Закавказја, где се поред сабаља персијског и турског типа називала персијско-турском речи ”к’лч” (килич).⁹¹

На почетку владавине цара Николаја I (1825) активност руске војске на Кавказу је појачана, тако да временом коњичке јединице које су се тамо бориле образују одвојене корпусе са сопственом тактиком и традицијом. Наиме, у сукобу са непријатељем, увидело се преимућство лаких сабљи, локално названих ”шашке”, које се постепено усвајају као ратни плен или се купују. На тај начин овај тип сабље прво усвајају официри регуларних кавкасских козачких јединица, који одбацују своје официјелне сабље М. 1809, а касније и војници који сабље француског типа М. 1826 замењују шашкама.

Увиђајући преимућство овог типа сабље 1834. у наоружању регуларних кавкасских козачких јединица, усвојена је израда сабље ”азијатског обрасца а” М. 1834, чија форма подражава изглед традиционалних кавкасских шашки, које прво добија 17. ”Њижегородска Драгонска Регимента” на Кавказу, а убрзо и 15, 16. и 18. регимента.

⁸⁹ Исто, н. д., стр. 205–207.

⁹⁰ Б. Богдановић, ”Пушке–два века пушака на територији Југославије”, Београд, 1990, стр. 42, 43.

⁹¹ Др Ђ. Петровић, ”Оружје Кавказа”, ВВМ, бр. 13–14, Београд, 1968, стр. 147.

У наоружању осталих козачких јединица руске војске у том периоду до 1838. владала је велика шароликост, када су поред званичних сабља М. 1809 и М. 1826 коришћене и приватно набављене шашке.

Да би се таквом стању стало на пут 1838. године у наоружање регуларних козачких јединица уводи се сабља типа "шашке" М. 1838, коју добијају сви козаци козачких пукова, а наредне године и козачки официри, официрски тип ове сабље М. 1838/39, с том напоменом, да козачки кавкаски пукови и даље задржавају раније усвојен тип сабље М. 1834.

Сабљу М. 1838/39, добија и 38. Донски козачки пук, чији војници су постали мајстори у њеном руковању, тако да је временом "шашка" постала синоним за сабљу Донских козака и њихове вештине ратовања са њом.⁹² (Сл. 15.)

Руска коњичка драгонска сабља М. 1841 веома је успела мешавина француског и кавкаског утицаја (од 1841. називана "шашка драгунскаја", који тип је и каснијих деценија коришћен у изради руских коњичких и пешадијских сабља. "Овај тип сабље представља оно, што ће у каснијим годинама бити најтипичније руско оружје. Она је комбинација француске коњичке артиљеријске сабље М. 1829; али са специфичним кавкаским типом корица у руској верзији". Овај тип сабље у периоду реформи цара Николаја I, 1846. уводи се у наоружање коњичке артиљерије, а 1848. године и у наоружање официра Кавкаског Корпуса.⁹³ (Сл. 16.)

Испоруком руског оружја 1862/63., у контингенту пошиљке од 3.000 сабља поред војничке форме, биле су заступљене и сабље официрске форме М. 1826, М. 1838/39 и М. 1841. Сл. 17.

САБЉА "ШАШКА" РУСКЕ КОЗАЧКЕ ВОЈСКЕ М. 1838/1863 "С"

Сл. 15. Збирка Мијић

Размере сабље:

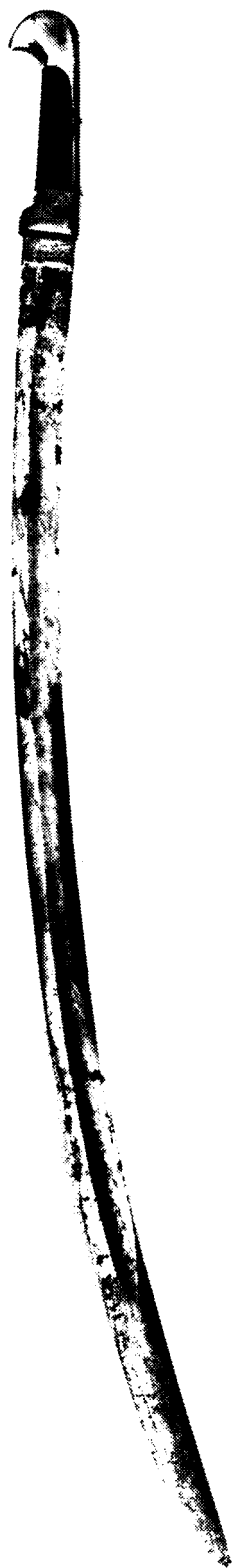
дужина сабље: 100 цм / дужина сечива: 85,8 цм / ширина сечива: 03,4 цм /

Опис сабље:

Рукохват балчака израђен је реконструкцијом (од облог дрвета са конусним доњим делом, водоравно бразданим – што није аутентично; недостају намотаји канапом са кожном пресвлаком). У бази рукохвата постављен је дубљи ливени месингани оков са приширењем на унутрашњој страни, док се дуж леђног дела пружа мес.

⁹² Е. Молло, н. д., стр. 25.

⁹³ Исто, н. д., стр. 28, 29.

оков који својим горњим делом формира јабуку рукохвата у виду повијеног "птичјег кљуна", чији је темени део са оштро усеченим и разуђеним "ушима", са заковицом листа сечива. На средишњем делу доњег и горњег окова налази се по једна обострана кружна перфорација са заковицом листа сечива (додато накнадно).

Сечиво сабље је закривљено, са једним обостраним ширим левкастим жљебом и двостраном оштрицом при врху који се формира у висини телућа, са изоштреном оштрицом (на врху сечива налази се мање оштећење у виду уреза).

Корице сабље недостају чине их: две симетричне дрвене облоге са кожном пресвлаком, које су у горњем и доњем делу оковане дубљим месинганим оковима; са два шира мес. прстена у горњем делу, на чијим се очицама налази по једна помична мес. алка за качење).

Напис-ознаке:

У бази предње стране сечива сигниран је нечитак латинични напис произвођача: P. D. LUNESCHLO (?) / SOLINGEN; док се у истој висини полеђине сечива налази делом нечитак латинични напис лифегранта: GUSS - STAHL / VON / BRÄDER & C° (остатак нечитак).

У бази телућа сечива на широком бридном ребру сигниран је руски царски грб (окурунени двоглави орао), са ћириличним словима: П К.

САБЉА "ШАШКА ДРАГОНСКА"
РУСКЕ КОЊИЦЕ-ДРАГОНА М.
1841/1863 "С"

Сл. 16. Инвентарски број: 5629

Размере сабље:

дужина сабље са корицама:
102,5 цм / дужина сабље: 99,4 цм /

← Сабља "шашка" руске козачке војске
М. 1838/1863 "С"

дужина сечива: 85,5 цм / шири-
на сечива: 3 цм / дужина корица: 88,8
цм /

Опис сабље:

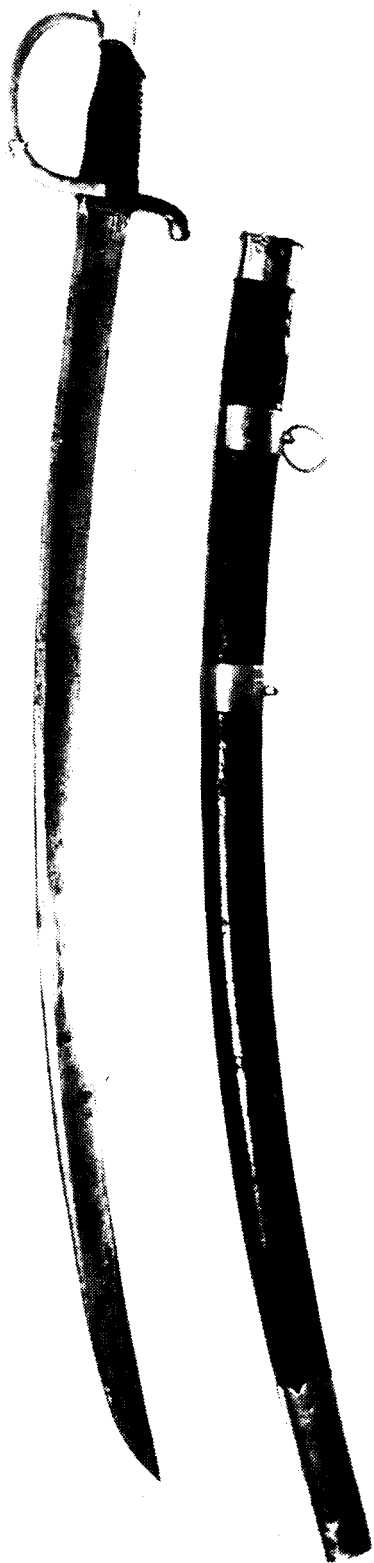
Рукохват балчака израђен је од дрвета вретенасте форме који је благо укошен и сужен у горњем делу, са намотајима канапом и кожном пресвлаком (местимично оштећена, намотаји месингане тордиране жице недостају). Јабука рукохвата је у виду дубље месингане капе са леђним испустом и избоченим рубом, са заковицом листа сечива на приширеном и заобљеном теменом делу.

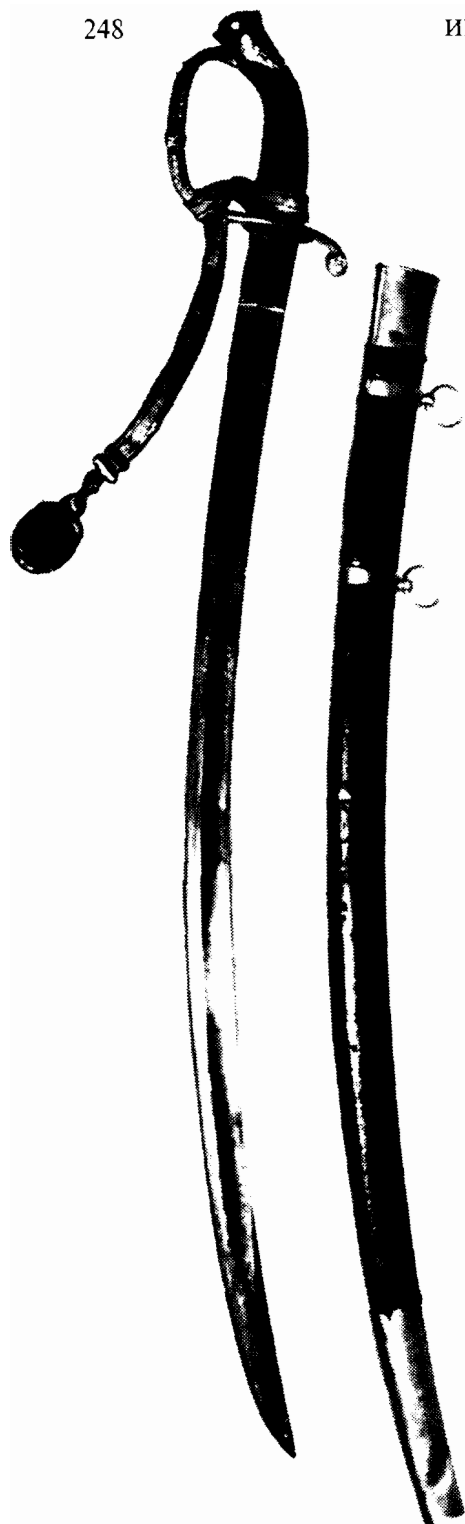
Рукобран балчака је од месинга, лучно-симетричне форме, са једним профилним ребром које својим доњим делом формира затворени спољашњи крак накрснице, чији други крак прелази у одбојник са повијеним и задебљаним крајем.

Сечиво сабље је закривљено (идентично са француским типом сабље М. 1826), са једним обостраним ширим левкастим жљебом и двостраном оштрицом при врху, који се формира у висини телућа, са изостреном оштрицом.

Корице сабље израђене су од две симетричне дрвене облоге са црном кожном пресвлаком (шав на полеђини), које су у горњем делу оковане дубљим месинганим оковима, од којих је доњи са заравњеним крајем (без "кресте") и лучним испустима на својој горњој страни. Дуж горњег дела корица постављена су два широка бакарна прстена са очицама на унутрашњој страни лука, и једном помичном месинганом алком (доња алка недостаје).

← *Сабља "шапка драгонска" руске
коњице-драгона М. 1841/1863 "С"*

Натпис-ознаке:

У бази предње стране сечива сигниране су делом кружне латиничне ознаке:

Ⓛ, М, Ⓢ

У бази телућа сечива на широком бридном ребру, гравирани су ћирилични курзивни натпис произвођача:

Златоустъ 1855

На полеђини рукобрана балчака, сигниране су кружне ознаке:

④, Ⓢ

док се на средишњем делу рама накрснице налази слово:

Ж

На деловима гарнитуре окова и прстена корица сабље, сигниране су ћириличне кружне ознаке:

⑫, Ⓛ, Ⓜ, Ⓜ

САБЉА "ШАШКА ДРАГОНСКА"
ОФИЦИРА РУСКЕ
КОЊИЦЕ-ДРАГОНА М. 1841/1863 "С"

Сл. 17. Инвентарски број: 5696

Размере сабље:

дужина сабље са корицама: 97,8
цм / дужина сабље: 95,4 цм /

дужина сечива: 80,7 цм /
ширина сечива: 03,2 цм / дужина
корица: 83 цм /

Опис сабље:

Рукохват балчака израђен је од дрвета вретенасте форме који ја благо укошен и сужен у горњем делу, са намотајима канапом и кожном пресвлаком обавијен двоструком бакарном тордираном жицом (са 20 водоравних ребара). Јабука рукохвата је у виду дубље месингане капе са леђним испустом и избоченим рубом, чији је овални темени део уједно навртка капе и листа сечива.

← Сабља "шашка драгонска"
официра руске коњице-драгона
М. 1841/1863 "С"

Рубни део леђног испуста капе декорисан је гранулацијама укрштених гранчица, са теменим делом у виду цветне розете.

Рукобран балчака је од месинга, лучно-симетричне форме, са једним профилним ребром које својим доњим делом формира затворени спољашњи крак накрснице, чији други крак прелази у одбојник са повијеним и задебљаним крајем.

На средишњем делу рукобрана, налази се гранулација цветне розете, која се понавља на задебљаном крају крака одбојника.

Сечиво сабље је закривљено са једним обостраним ширим левкастим жљебом и двостраном оштрицом при врху који се формира у висини телућа, са изоштреном оштрицом.

Обострано дуж сечива налазе се цизелирани украси витичасте орнаментике са композицијом трофејних знамења; са предње стране укомпонован је руски царски грб (окруњени двоглави орао са штитом на грудима, и представом заштитника Св. Ђорђа).

У бази сечива у висини балчака, налази се заштитна кожаца црвене боје.

Корице сабље израђене су од две симетричне дрвене облоге са црном кожном пресвлаком (шав на бочној страни), које су у горњем и доњем делу оковане дубљим бакарним оковима, од којих је доњи са заравњеним крајем (без "кресте") и лучним испустима на својој горњој страни. Дуж горњег дела корица постављена су два шира бакарна прстена са очицама на унутрашњој страни лука, на којима се налази по једна помична бакарна алка за качење.

Напис-ознаке:

У бази полеђине сечива сигниран је латинични напис произвођача, који се понавља у бази телућа сечива у сплету витичасте орнаментике: WEYERSBERG & STAMM SOLINGEN⁹⁴

Недуго по приспећу оружја из руске војне помоћи, на предлог министра војног И. Мондена од 21. фебруара 1863, Државни савет уз дозволу кнеза Михаила 23/25. фебруара, одобрио је продају приспелих пушака и сабаља обвезницима народне војске по набавној цени.

Међутим, убрзо се показало да овакав начин опремања народне војске није добар, јер су тако купљено оружје војни обвезници сматрали својим власништвом, којим могу располагати по свом нахођењу, "чиме је муком набављена спрема брзо руинирана."

Отуда је на предлог министра војног, крајем исте године (29. новембра) донет Указ: "Правила за оружање народне војске оружјем правитељственим", којим је прописано да пешаци и инжењерци

⁹⁴ И поред постојања или формирања нових оружних центара у Русији (Кремљ, Петроград, Златоуст,...), за израду појединих типова, у првом реду официрских сабаља, ангажован је иностранци произвођач-пруски оружни центар у Солингену.

Наведена сигнатура на сечиву руске оф. драгонске сабље М. 1841, примењивана је у сигнирању сечива у периоду 1817–1872. године.

прве класе као и сви коњаници оружје добију бесплатно, при чему оно и даље остаје у државном власништву. У складу са тим оружје је наведеним категоријама делио "на протокол" окружни официр, а оно се, у случајевима да је војник-обвезник из било ког разлога изгубио то својство, морало вратити четовођи односно командиру батаљона.

Деоба војне опреме и оружја вршена је овако: пешаци и инжењерци су уз пушку добијали и два свежња барута ("патронташа"), а коњаници и артиљерци уз сабљу односно тесак и опасач.⁹⁵

Догађаји у Београду од 3–6. јуна 1862. године (када је проглашено и ванредно стање) омогућили су да се мобилизацијом увиде многи недостаци народне војске, првенствено они који су се односили на њен старешински кадар и материјално–техничко обезбеђење.

Захваљујући војној опреми и оружју пристиглом из Русије којима је опремљена, стање народне војске донекле се поправило, у ком правцу су и даље предузимане мере.⁹⁶

Са преиспитивањем војног законодавства отпочело се у јесен 1863. године. Припремани су нови прописи из ресорне припадности Министарства војног, који су се тицали како стајаће тако и народне војске, њихове опреме, униформи и наоружања.⁹⁷

На предлог Министарског савета, Државни савет је с тим у вези 20. марта 1864. донео "Закон о устројству војске", који се такође односио на стајаћу и народну војску. На основу одредбе из Гл. I, Чл. 71. "Народна војска састоји се из пешака, коњаника, топџија, пионера и коморџија."

Међутим, већ после петнаестак дана извршене су мање измене управо донетог закона, доношењем "Прописа за одело и спрему народне војске", од 6. априла.

Према формацијском распореду, на основу овог прописа предвиђено је следеће наоружање народне војске:

⁹⁵ Ж. Ђорђевић, н. д., стр. 91–93. – На тај начин, оружје је до краја маја 1863. године најпре раздвојено обвезницима народне војске Београдског округа, када је већи део коњаника био опремљен сабљама, пешадија пушкама, а коморџије су опремљене у целости. До краја децембра оружјем су задужени и обвезници у окрузима Средоточне и Тимочке команде, а током јануара наредне године раздвојено је и обвезницима пожаревачког и подринског округа Источноморавске и Дринскосавске команде.

⁹⁶ Исто, н. д., стр. 73, 75, 79. – Што се тиче коњице, њен квалитет могао се постићи једино смањењем њеног броја, тј. у општој оскудици јахаћих коња, у коњицу су примани они обвезници народне војске чији су коњи били бољи, а они сами способнији јахачи. С тим у вези, на основу учених недостатака измењени су Устројство народне војске (Чл. 14.), као и тачка 8. Правила за регрутацију од 4. јануара 1863., тако да је реорганизацијом коњице, уместо 52 ескадрона коњице народне војске обе класе (преко 5.000 војника), формирано 33 ескадрона само прве класе, сваки по 100 коњаника (укупно 3.300 војника).

⁹⁷ Исто, н. д., стр. 143, 153.

1. Пешадија је опремљена пушком са бајонетом (са корицама), опасачем са барутном кесом и "60 бојних фишека".

2. Коњица је опремљена сабљом, кратким штуцем ("мускетон" – удешеним за ношење о каишу иза леђа", једним пиштољем са кубуром и 30 фишека (20 за штуц и 10 за пиштољ).

3. Артиљерија је опремљена штуцем и барутном кесом са 10 фишека, и ножем о појасу ("припасачу").

Трубачи ("сигналисти") опремљени су штуцем и барутном кесом са 60 фишека, ножем са корицама; а добошари једино руском пеш. сабљом–тесаком М. 1817. Заставници у пешадији опремљени су јатаганом и револвером, односно пиштољем у силаву; а заставници у коњици имали су сабљу и револвер односно пиштољ. Десетници и двадесетници наоружани су као и војници одговарајућег рода оружја, док су педесетници и старешине виших чинова имали сабљу са темњаком и кајасом, "сходно пропису за стајаћу војску", са једним револвером или пиштољем у силаву.⁹⁸

Уочљиво је овде да коњаници народне војске, за разлику од регуларне коњице, нису опремљени копљима, али су зато наоружани карабином – што је било у складу са њиховим формацијским деловањем "по дубини пешадијског распореда (драгонско устројство).

Дивизион регуларне коњице (два ескадрона) своје уланско обележје задржава све до 1870. уз примену начела, да регуларна коњица буде опремљена сабљама са "белим ефесима" (метални делови балчака).

Исти принцип међутим, почео је да се примењује и у наоружању народне коњице крајем 1864. године, када је министар војни И. Монден реализовао набавку 2.700 сабаља аустријског типа М. 1845 и М. 1850 односно пруског типа М. 1852; којима су постепено замењиване коњичке сабље руског типа.⁹⁹

И поред начелног става да се руске коњичке сабље због повећаних габарита, веће закривљености сечива, код кога се врх налази у висини телућа, повлаче из наоружања, почетком 1867. године покушана је њихова поновна набавка.

Наиме, убрзо по прокламацији султановог фермана од 29. фебруара 1867, на основу налога Миливоја Петровића–Блазнавца јула исте године Атанасије Николић одлази у Уједињену Кнежевину (званични назив за Румунију од 1859–1874), и Русију у вези са споразумом око испоруке и преноса контингента руског оружја за Србију (23.800 пушака).

⁹⁸ Исто, н. д., стр. 92, 144, 145, 151.

Др П. Васић, н. д., стр. 130. – Овим правилом утврђене су и "боје родова оружја које су се разликовале од утврђених у регуларној војсци; тако да је зелени гајтан означавао пешадију, жути коњицу, црвени артиљерију, док је вишњеву боју носила инжењерија."

⁹⁹ Б. Богдановић, Б. Милосављевић, "Наоружање војске Србије и Ц. Горе 1830–1918", ВМ, Београд, 1995, стр. 15.

Куриозитет везан за овај случај је то што је Николић који је за Русију отпутовао октобра месеца, поред осталог добио и налог за набавку 4.000 сабаља "за лакху кавалерију", у вези са чиме се Блазнавац још 3. јуна дописом обратио руском Министарству.¹⁰⁰

Као што је раније већ напоменуто, сменом на престолу која је наступила убиством кнеза Михаила (29. маја 1868) наредни период све до августа 1872. године обележен је владавином Намесништва са јачањем аустрофилске струје, у ком периоду се и српска војна потраживања дефинитивно окрећу средњоевропским земљама, у првом реду Аустрији.¹⁰¹

СРПСКА ВОЈСКА И ЊЕНО НАОРУЖАЊЕ У РАТОВИМА 1876–78. ГОДИНЕ

Намесништво и влада спроводећи велике унутрашње реформе у земљи, ослањајући се на Париски мировни уговор од 1856. године, доносе нови Устав (29. јуна 1869). У уставној одредби о војсци наглашава се "да је сваки Србин војник у стајаћој ил народној војсци". Следеће 1870. године, предузимајући мере на реорганизацији регуларне војске, 3. јула прописана је "Уредба о оделу и оружју војске."

Том приликом у званично наоружање регуларне коњице уводе се аустријски типови коњичких сабаља М. 1845 и М. 1850 (војничке и официрске форме); које су прописане и за артиљеријске официре, што је потврђено и новим Прописом од 30. новембра 1882.

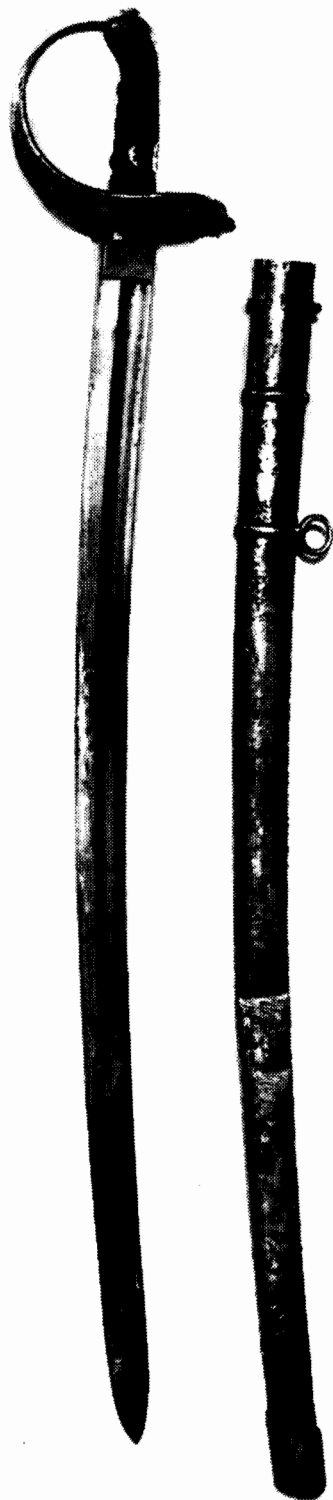
Значај ове Уредбе је у томе што је из наоружања регуларне коњице избачено копље (алтернатива карабин), тако да српска коњица уместо уланског дефинитивно поприма драгонско устројство.

¹⁰⁰ Р. Петровић, н. д., стр. 207.

¹⁰¹ Бенерал С. Грујић, "Операције тимочко-моравске војске", књига I, Београд, 1901, стр. 15. – "Српска намесничка влада (1869–1872.год.) главну бригу посветила је уставном преображају земље као и за наоружавање војске. У том периоду народне скупштине стављале су влади на располагању обилате ванредне кредите за набавку нових топова, пушака острагуша, муниције, униформи и осталог";

То је у првом реду било могуће захваљујући промени аустријске спољне политике после њеног пораза у рату са Пруском 1866. године.

Б. Богдановић, "Пушке...", стр. 49, 54. – Тада је, наиме, за потребе прве класе народне војске, крајем 1866. године у Бечу набављено 27.000 застарелих пеш. пушака система "Лоренц" М. 1854 – које су биле предвиђене за конверзију на систем "Грин" М. 1867. У истом контингенту налазила се и мања количина пушака система "Аугустин Камербихсла" М. 1849; а до краја године преко Аустрије набављено је још 28.000 перкусионих саксонских пушака М. 1850/1856 (француског типа).

Том приликом на основу исте Уредбе, у наоружање регуларне коњице уводи се војнички тип аустријске коњичке сабље М. 1869; која се Прописом од 20. октобра 1888. уводи и у наоружање артиљеријских официра.

Овај тип сабље, у контингенту од 1.000 комада, набављен је тек 1877. на основу Чл. 3. "Закона о војним набавкама и законодавне одлуке од 18. децембра 1875."¹⁰² (Сл. 18.)

САБЉА АУСТРОУГАРСКЕ ЛАКЕ КОЊИЦЕ М. 1869/1877 "С"

Сл. 18. Инвентарски број: 5714

Размере сабље:

дужина сабље са корицама: 102
цм / дужина сабље: 100 цм /

дужина сечива: 84,5 цм / шири-
на сечива: 03,7 цм / дужина корица:
87,3 цм /

Опис сабље:

Рукохват балчака израђен је од дрвета ребрасте форме (недостаје гуштерова кожна пресвлака, са намотајима тордиране жице). У бази рукохвата постављен је метални прстен, а дуж леђног дела пружа се метални оков са обостраним "ушима" које су заковицом спојене са листом сечива. Леђни оков својим горњим делом формира плићу капу јабуке овалног темена, са навртком листа сечива.

Рукобран балчака је метални, лучно-симетричне форме у виду улегнуте корпе и ваљкастим испустом

← *Сабља аустроугарске лаке коњице
М. 1869/1877 "С"*

¹⁰² Б. Богдановић, Б. Милосављевић, "Наоружање војске...", стр. 15;

Др Никола П. Шкеровић, Записници седница министарског Савета Србије 1862–1898, Београд, 1952., стр. 277.

на рубу. Површином корпе распоређено је седам кружних перфорација, на чијем се рубу у висини ваљкастог испуста налазе два уздужна прореза за везивање темњака.

Сечиво сабље је благо закривљено, са једним ширим левкастим жљебом на предњој страни, и двостраном оштрицом при врху који се формира у висини равни осе сечива, са изоштреном оштрицом. На доњој страни корпе балчака и базе сечива, налази се прстенасти испуст за фиксирање сечива.

Корице сабље су металне са "штифтом на устима" који је осигуран бочним завртњима, и "крестом" на доњем крају (креста је спиљена од ношења, док у унутрашњости корица недостају дрвени улошци). Дуж горњег дела корица постављена су два ужа метална прстена, од којих горњи на полеђини има правоугаони укошени прихват а доњи на унутрашњој страни лука непомичну алку, који служе за качење.

Натпис-ознаке:

На бочној страни испуста корпе балчака у бази сечива, сигниран је број: 360 (који се понавља и на предњој страни "штифта уста" корица).

У истој висини у бази сечива пунциран је кружни жиг у виду грба Хабзбуршке монархије, и латиничним натписом произвођача: JUNG¹⁰³ На полеђини штифта корица, сигниране су латиничне ознаке аустроугарске војне јединице: 2 LUR.

Шездесетих година XIX века у формацијском наоружању официра српске регуларне пешадије владала је велика шароликост у погледу хладног наоружања.

Наиме, поред руске официрске пеш. сабље М.1826 и аутохтоне српске оф. сабље М. 1857 (чија је упрошћена верзија израђивана у Солингену), неофицијелно је поред аустријске сабље пеш. официра М.1837, коришћена и сабља М. 1861.¹⁰⁴ (Сл. 19.)

Да би се коначно стало на крај разноликости која је владала у погледу формацијске заступљености хладног наоружања, на основу Уредбе од 1870. године, за официре пешадије и инжењерије прописана је јединствена сабља.

Њена форма уобличена је по узору на руску официрску коњичку сабљу М. 1809, која се у поједностављеној верзији (у односу на прототип М. 1857) јавља под ознаком М. 1870.

¹⁰³ Ф. С. Јунг, Солинген – произвођач хладног наоружања у Солингену, у периоду 1846–1880. године.

¹⁰⁴ За официре-ађутанте, Указом од 7. јуна 1883. прописана је сабља која се код иностраног произвођача израђивала по узору на форму сабље официра аустријске/аустроугарске пешадије М. 1861/67; која се неофицијелно носи још од шездесетих година.

Војна музика је истом приликом, уместо руских сабљи (тесака) М. 1817, добила сабљу М. 1870, коју носе до издавања нове Уредбе 20. октобра 1888. године (када добијају шпале).

Међутим, изменама по Уредби од 10. децембра 1891. војној музици је враћена сабља М. 1870; њу такође добијају и војни лекари, судски званичници, војно–судски официри и војно–административни службеници.

У међувремену на основу уредби од 13. децембра 1872. и 12. децембра 1873. исти тип сабље прописан је и за војносанитетски персонал, односно ”ђенерале” (месингани леђни оков рукохвата балчака формира јабуку у виду лавље главе М. 1870/73).

Доношењем Прописа од 1882. године овај тип пешадијске сабље М. 1870 задржан је и даље у стројевој опреми официра наведених категорија, док је у једном краћем периоду (до 7. јуна 1883) била прописана и за ађутанте.

Установљењем Војне академије 18. септембра 1880. године (од 1850. Артиљеријска школа), донет је ”Пропис за одело, оружје и знак питомца”, на основу кога су за питомце убудуће прописане шпале уместо руских пеш. сабаља (тесака) М. 1817. Међутим, на основу Прописа од 10. децембра 1891., код свих наведених категорија које су биле опремљене шпадом (осим кадета В. А.), прописана је пешадијска сабља М. 1870.¹⁰⁵ (Сл. 20.)

¹⁰⁵ Б. Богдановић, ”Монографија о наоружању Србије, Црне Горе и Југославије” (интерно издање), Београд, 1977, стр. 4–6.

Б. Богдановић, Б. Миљисављевић, ”Формацијске сабље...”, стр. 80. – Израда новог типа пеш. сабље ”први пут је поверена бечкој фирми Hauserman I.H.K.K. Hofschwerfeger, која је приказана на портрету полицијског капетана Коцића (А. Петровић, Музеј града Београда, инв. бр. у–44).

Испоставило се, међутим, да државна каса није била у стању да подмири трошкове њене израде по траженој спецификацији. Наиме, цео балчак израђиван је изливен од позлаћене бронзе са витичастим гранулацијама дуж рукобрана и јабуке балчака. Исти детаљи примењени су и на горњем месинганом окову металних корица сабље (дуж горњег дела постављена су два месингана овална прстена са очима на унутрашњој страни лука, на којима се налази по једна помична мес. алка за качење).

Од овакве спецификације одустало се после израде мање серије сабаља; шездесетих година слична форма сабље али без рустичних украса, израђивана је у Солингену (такође са две помичне алке за качење на корицама). Седамдесетих година, увођењем у званично наоружање (Указ од 1870), овај тип сабље још више се поједностављује, што се посебно огледа у измењеном начину качења (на полеђини горњег прстена прихват, а на доњем непомична алка).

Др П. Васић, н. д., стр. 132, 134. – На основу ”Прописа за одело војске” од јула 1870, који се односио како на регуларну, тако и народну војску, формацијски родови и струке разликовали су се по боји латица на блузи; појас за ношење сабље био је од коже чији је ремен споља био

САБЉА ОФИЦИРА
АУСТРИЈСКЕ/АУСТРОУГАРСКЕ
ПЕШАДИЈЕ М. 1861-67/1883 "С"

Сл. 19. Инвентарски број: 5414
Размере сабље:

дужина сабље са корицама: 91 цм
/ дужина сабље: 88 цм /
дужина сечива: 73,5 цм / шири-
на сечива: 02,7 цм / дужина корица: 77
цм /

Опис сабље:

Рукохват балчака израђен је од дрвета ребрасте форме, који је пресвучен кожом са намотајима тордиране жице. У бази рукохвата постављен је метални прстен, а дуж леђног дела пружа се метални оков који својим горњим делом формира плићу капу јабуче са заравњеним теменим делом и плочастом навртком листа сечива.

Рукобран балака је метални, једноставне лучно-валовите форме,

← *Сабља официра
аустријске/аустроугарске пешадије М.
1861-67/1883 "С"*

украшен златно-жутим или сребрно-белим ширитом. Овај ремен је код коњаника био од црвене коже. Коњица је имала темњак од јаке коже жуте боје, са кожном кићанком. Војни лекари, судски и војно-економски чиновници, носили су шпаде, чији је темњак био од кожне беле пантљике, споља постављен плавом свиленом пантљиком која је при дну имала сребрно-белу кићанку. Коњички официри имали су енглеско седло, за разлику од коњаника-редова, који су имали руско.

који својим доњим делом формира затворени спољашњи крак одбојника улегнутих страница (симетричне форме). Други крак одбојника је проширен и благо повијен са ваљкастим завршетком, не коме се налазе два уздужна прореза за везивање темњака.

Сечиво сабље је благо закривљено, са једним обостраним ширим левкастим жљебом, и двостраном оштрицом при врху који се формира у висини равни осе сечива, са "лажном оштрицом".

Корице сабље су металне, са "штифтом на устима" (без завртња) и "крестом" на доњем крају. Дуж горњег дела корица налазе се два уска метална прстена, од којих горњи на полеђини има правоугаони укошени прихват а доњи на унутрашњој страни лука непомићну алку, који служе за качење.

За балчак сабље везан је аустроугарски срмени темњак, а за прихват и алку корица сабље закачени су одговарајући кожно-срмени вискови за ношење сабље.

Напис-ознаке:

У бази наличја сечива сигниран је латинични напис произвођача:

WEYERSBERG KIRSCHBAUM
& CIE SOLINGEN¹⁰⁶

На рубном делу "кресте" корица накнадно је урезан римски број: VII.

САБЉА ОФИЦИРА ПЕШАДИЈЕ ВОЈСКЕ КНЕЖЕВИНЕ/КРАЉЕВИНЕ СРБИЈЕ М. 1870-82.

Сл. 20. Инвентарски број: 5643

Размере сабље:

дужина сабље са корицама: 104,5
цм / дужина сабље: 102,5 цм /
дужина сечива: 88,2 цм / шири-на
сечива: 02,8 цм / дужина корица: 90,2
цм /

Опис сабље:

← *Сабља официра пешадије војске
Кнежевине/Краљевине Србије
М. 1870-82.*

¹⁰⁶ Weyersberg Kirschbaum und Cie, Solingen – произвођач хладног наоружања у периоду 1883-1923. године; или иницијали W. K. & C – који имају исто значење.

Рукохват балчака израђен је од дрвета, трбушасто-ребрасте форме, који је пресвучен гуштеровом кожом, и намотајима месингане тордиране жице. У бази рукохвата постављен је месингани прстен, а дуж леђног дела пружа се месингани оков са обостраним "ушима" који својим горњим делом формира плићу капу јабуке овалног темена са мањим кружним испустом и заковицом листа сечива.

Рукобран балчака је од месинга, лучно-асиметричне форме, са једним главним лучним профилним ребром и два помоћна извијена крака, који својим доњим делом формира затворени спољашњи крак накрснице. Други крак накрснице прелази у одбојник са повијеним и задебљаним крајем.

Сечиво сабље је благо закривљено, са једним обостраним ширим левкастим жљебом, и двостраном оштрицом при врху који се формира у висини равни осе сечива, са изоштреном оштрицом.

Корице сабље су металне, са "штифтом на устима" који је осигуран бочним завртњима и "крестом" на доњем крају (која је видно спиљена од ношења). Дуж горњег дела корица постављена су два уска метална прстена, од којих горњи на полеђини има правоугаони прихват а доњи на унутрашњој страни лука непомићну алку, који служе за качење.

За балчак сабље везан је одговарајући срмени темњак.

Натпис-ознаке:

У бази предње стране сечива, сигниран је грб Кнежевине Србије (окруњени двоглави орао са штитом на грудима, са укомпонованим крстом и четири "оцила", а у висини чијих ногу се налази по један крин).

У истој висини наличја сечива, сигнирана су два алегорична жига (у виду окруњене људске главе, шлема са визиром и перјаницом), са латиничном сигнатуром иницијала произвођача: W. K. & C.

У бази телућа сечива цизелиран је (потпун) лат. натпис произвођача:

WEYERSBERG, KIRSCHBAUM & C-ii SOLINGEN.

Средином 1875. године, по избијању устанка у Босни и Херцеговини "распаљују се српска национална осећања с обе стране Дрине", па је у тој ситуацији кнез Милан, припремајући земљу за рат био принуђен да поновно формирање владе препусти либералима, који су се најенергичније изјаснили за рат.

Рат против Турске требало је да буде продужетак ослободилачких борби српског народа започетих устанцима почетком XIX века, за стварање сопствене независне националне државе.

Србија међутим у овај рат улази политички, војнички и дипломатски недовољно припремљена и, како ће догађаји потврдити, скупо платити заблуду да ће њеним уласком у рат "постићи општи балкански устанак". Запоставила се наине чињеница да су смрћу

кнеза Михаила престали важити уговори проистекли из тзв. "балканског савеза", чију обнову није допустила Грчка, док се Румунија декларисала да ће у случају избијања ратних дејстава остати неутрална.

И заиста, по избијању ратних дејстава 20. јуна 1876. године Румунија је манифестујући своју неутралност, забранила пренос оружја из Русије преко своје територије за Србију.¹⁰⁷

Што се тиче наоружања, српска је војска стајала знатно слабије у односу на турску војску, тако да је једина преостала бригада регуларне војске била комплетно опремљена савременим конверзионим пушкама и карабинима острагушама, система "Pibodi Roberts" М. 1870; док је хладно наоружање било заступљено на начин који је приказан претходним излагањем (Уредба од 3. јула 1870).

Непосредно уочи рата 5. јуна 1876. Министарство војно донело је "Пропис за походну одећу целокупне војске" (Ф. Но. 5165), којим је поред прописаног одела за административно особље народне војске предвиђено да "комисари чета пешадијских I и II класе лаких брдских батерија, брдских и дивизијских, тешких пољских див. батерија, коњичког ескадрона, пионирске чете... од оружја имају један тесак и револвер у кубури. За комисаре пешадије I и II класе батаљона инжењирских, одељења занатлијских, штабова муницијских колона, сталних пољских болница, дивизијског санитета, нижих комисара у бригадном и пуковском штабу... од оружја је прописана једна сабља и револвер у кубури. Казначеј пеш. батаљона I и II класе

¹⁰⁷ С. Грујић, н. д., стр. 76, 77. – "По новом формацијском устројству српске војске од 24. фебруара 1876. год. она је имала 18 бригада I и 18 бригада II класе. У ствари сваки административни округ давао је по једну бригаду обе класе-осим пожаревачког округа, који је давао по 2 бригаде обе класе. У зависности од величине округа, бригаду су могла чинити 3-6 батаљона. По три бригаде I класе са осталим родовима војске формирале су дивизију. Бригаде II класе нису формиране у веће формације, док су батаљони III класе служили као посадна војска у пограничним окрузима.

У I класу народне војске спадала је коњица од 33 ескадрона, понтонирски трен, 5 чета градске артиљерије, болничка чета,... као и административна команда. Пред рат, српска војска је имала 2. пеш. батаљона, 2 ескадрона коњице, 2 инжењеријска батаљона, 8 пољских и 4 брдске батерије.

Наредбом о мобилизацији (6. јуна 1876) српска регуларна војска је расформирана, чије су чете ушле у састав батаљона народне војске када су формирани тзв. комбинујући батаљони... Овај формацијски распоред... био је измењен формирањем Моравске војске, у чији састав је ушло 70 батаљона пешадије народне војске обе класе, 13 ескадрона коњице, 70 пољских и 8 брдских топова."

Слободан Јовановић, Влада Милана Обреновића, Београд, 1934, стр. 39. – Планом о мобилизацији, мобилисано је 126.000 обвезника (од којих 93.000 војника); са формацијским распоредом у 142 батаљона I и II класе, и 18 батаљона III класе; 18 коњичких ескадрона; 48 артиљеријске бригаде са 206 топова и 18 инжењеријских и болничких чета.

коњичких и артиљеријских пукова, комисар врховне команде и комисар магационера свих магацина, од оружја су имали исто као и четовође народне војске. Комисари-интендантска бригада I и II класе артиљеријских и коњичких пукова, интендантског дивизијског особља, управници магацина, контролори у дивизијама, казначеји у дивизијама и начелници друмских станица од оружја су имали исто што и командири батаљона. Казначеј врховне команде и њено интендантско одељење, руковатељ дивизијских пошта, руковатељи телеграфских дивизијских одељења од оружја су имали исто што и командири батаљона. Интендантска дивизијска и главни надзорници друмова, од оружја су имали исто што и командири батаљона. Писари пеш. чета I и II класе, ескадрона коњичких бригадних, лаких брдских и дивизијских брдских и тешких батерија, месарског вода, пекарског вода, занатлијске чете, мостовог депоа, пионирске чете, муницијских колона, градских чета бригадног санитета, пољских болница, пловених мостова, друмских болница, дивизијских поштанских и телеграфских одељења, див. марвеног депоа и мостових екипажа од оружја су имали исто као и војници оне команде где припадају по струци. Писари пеш. батаљона I и II класе, инжењ. батаљона, занатлијских одељења, пекарских чета, месарских чета, штабова муницијских колона, друмских станица, сталних пољских болница, див. санитета и главног поштанског и телеграфског одељења, од оружја су имали исто као и војници оне команде где припадају по струци. Писари артиљ. и коњичких пукова, магацина, бригада друмских станица, дивизија, главних надзорника друмова од оружја су имали исто као и четовође оних команди којима припадају.”

За разлику од српске, турска војска била је опремљена савременим наоружањем као што су биле пушке острагуше, система "Henri Martini" М. 1871, "Šnajder Dikson" М. 1866, "Henri Vinčester" М. 1866...

Коњички ескадрони турске војске поред традиционално оријенталних типова сабаља, били су опремљени и једним новим типом сабље, рађеним по европском узору (коју у недостатку релевантних података нисмо у могућности прецизније да одредимо).¹⁰⁸ (Сл. 21.)

¹⁰⁸ С. Грујић, н. д., стр. 78, 79; и "Операције тимочко-моравске војске", књига II, Београд, 1901, стр. 5. – "Готово целокупна српска пешадија I класе била је наоружана пушкама острагушама, система Пибоди-које су биле преправљене од старих пушака спредњача; али било је и неуједначеног наоружања... Нпр. пожаревачка бригада I класе била је опремљена пушкама система Грин; док је добровољачки батаљон кнегиње Наталије био опремљен тако да су 3 чете наоружане пушкама система Пибоди, а 1 чета пушкама система Грин.

Пешадија II класе већином је била опремљена пушкама острагушама система Грин, које су такође из спредњача прерађене. Међутим, у недо-

Како је већ претходно речено, изразита проевропска оријентација у уређењу турске војске све очигледније је била заступљена педесетих година XIX века у време владавине султана Абдулмеџида. Он је наимае још на почетку своје владавине, уз низ друштвених реформи, спровео и реорганизацију војске и њених пратећих служби по европском узору, у првом реду пруском и француском. Та политика у наредном периоду спровођена је у све већој мери, тако да Турска временом у финансијском, војном па и политичком погледу постаје све више зависна од водећих европских земаља, што се неминовно одразило и на врсту и типове оружја њене војске.

САБЉА ТУРСКЕ КОЊИЦЕ-НИЗАМА М. (ОКО 1860. Г.)

Сл. 21. Инвентарски број: 5670

Размере сабље:

дужина сабље са корицама: 105
цм / дужина сабље: 100 цм /
дужина сечива: 86,2 цм / шири-
на сечива: 3 цм / дужина корица: 91,1
цм /

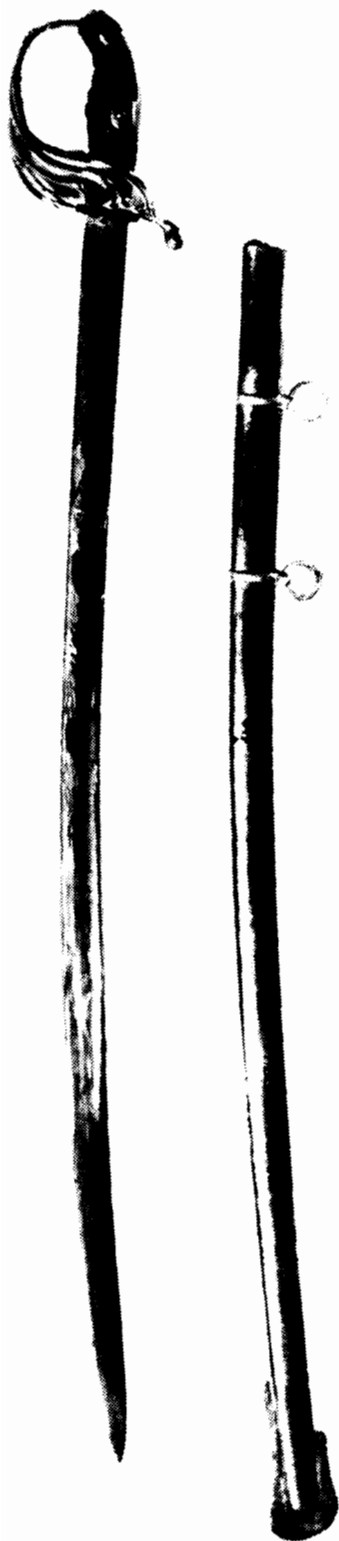
Опис сабље:

Рукохват балчака израђен је од дрвета, трбушасто-ребрасте форме, који је пресвучен кожом (намотаји

← *Сабља турске коњице-низама М
(око 1860. г.)*

статку ових пушака многе бригаде II класе, нарочито оне из унутрашњих округа наоружаване су старим пушкама спредњачама белгијским и руским. Као пример послужиле подаци о опремљености Моравске војске, чија су 39 батаљона била опремљена пушкама система Пибоди, 10 батаљона пушкама система Грин, док је 12 батаљона било опремљено пушкама спредњачама...”;

Др П. Васић, н. д., стр. 138, 141.

мес. тордиране жице недостају). У бази рукохвата постављен је месингани прстен, а дуж лећног дела пружа се месингани оков са обостраним "ушима" које су заковицом спојене са листом сечива. Лећни оков својим горњим делом формира плићу капу јабуке овалног темена, са заковицом листа сечива.

Рукобран балчака је од месинга, лучно асиметричне форме, са једним главним лучним профилним ребром и три помоћна извијена крака, који својим доњим делом формира затворени спољашњи крак накрснице. На полеђини рама накрснице налази се помоћни извијени крак ради заштите палца.

Други крак накрснице прелази у одбојник са незнатно повијеним и задебљаним крајем.

Сечиво сабље је благо закривљено, са једним обостраним ширим левкастим жљебом, и двостраном оштрицом при врху који се формира у висини равни осе сечива, са изоштреном оштрицом.

У бази сечива у висини балчака, постављена је заштитна кожаца.

Корице сабље су металне, са "штифтом на устима" који је осигуран бочним завртњима и "крестом" на доњем крају. Дуж горњег дела корица постављена су два ужа метална прстена са очицама на унутрашњој страни лука, на којима се налази по једна помична метална алка за качење.

Натпис-ознаке:

На предњој страни главног лучног ребра балчака, сигнирана је арапска ознака (број): 63; који се понавља на задебљаном делу крака одбојника, као и на полеђини кресте корица.¹⁰⁹

Први рат са Турском показао је све недостатке српске војске. Њен потенцијал који се искључиво заснивао на мобилисању народне војске, која је практично недовољно обучена и опремљена била неспособна за тактичко-маневарски рат, поврх свега и без сопствене команде (руски официри-добровољци, чинили су већину официрског кадра).

Десио се заправо оно што је још 1869. предвидео командант Земунске трупне бригаде, генералмајор Криж посматрајући јесење маневре српске народне војске.¹¹⁰

¹⁰⁹ На консултацији ради идентификације арапске ознаке, захваљујемо се госпођи Невени Крстић кустосу Историјског музеја Србије.

¹¹⁰ Лазар Ђелап, н. д., стр. 137, 40. – Своја запажања о том питању 3. новембра 1869. упутио је команданту XXIII граничне трупне дивизије Веберу у Петроварадин, у форми извештаја: "Углавном је међутим кнежевско-српска милиција за одбрамбени рат, нарочито у својој сопственој земљи где је врло добра трупа; за навални пак рат није ни организована ни опремљена, нити је иначе својим националним својствима добро и лако употребљива у већој јачини. Верујем да се баш сада у овом случају наишло на опасан гребен као што показује маневар од 29. о. м., пошто се покушало милицију образовати у већим одредима за велики рат..."

После потписивања примирја (21. октобра 1876) и распуштања девет добровољачких батаљона, постало је јасно да је потребна реорганизација и преоружање српске војске.

С тим у вези, у Србију 12. децембра долази изасланик руског Војног министарства генерал Никитин, који је поводом српских захтева почетком новембра, као поклон руске владе донео милион рубаља.¹¹¹

Спроведећи ратне припреме после руске објаве рата Турској (12. априла 1877), нови министар војни артиљеријски пуковник Сава Грујић (од 4. новембра 1876) извршио је неопходну реорганизацију војске на основу ратних искустава из 1876. године. По овој реорганизацији српска војска добија ново устројство, поред планске резерве (II класа), што јој је у ствари, поред сопствене команде, највише недостајало. У пракси је најиме заступана "Наполеонова доктрина", с тенденцијом мешања активне и народне војске, што је имало ограничен значај али ипак повољан исход у склопу околности да је Србија савезник Русије током краткотрајног другог рата са Турском.¹¹²

¹¹¹ С. Јовановић, н. д., стр. 97, 98;

С. Грујић, "Операције тимочко-моравске војске", књига IV, Београд, 1902, стр. 197, 201, 204. - "Руски цар је на представку-писмо Књаза Милана и по рапорту Непокојичицког (начелник гл. штаба руске дунавске војске), решио да се согласно жељи Његове Светлости књаза српског пути у Србију ђенерал Никитин ради садејства српској влади за време примирја на устројству српске војске". "Упустивши се међутим, у интриге руског изасланика Карцова, 27. децембра стигла је телеграфска наредба "да се Никитин одмах врати, и да прекрати свако даље издавање из сума на наоружање Србије назначених". "Никитин је дошавши у Петроград 2. фебруара 1877. написао извештај у вези са својим боравком у Србији, где се наводи и то, "...да је по настојању Књаза исплатио 50 хиљада раније поручених фишеклија, јер ове војници нису никако имали." Поред тога он је на своју руку поручио 8 хиљада пари цокула у Бечу и 10.000 пари "калоша", док је поручбина 10.000 пушака и 5 милиона "фишека" у вредности 47.000 "дуката царских" била стопирана.

¹¹² Др Н. П. Шкеровић, н. д., 241, 261. - На седници министарског Савета од 9. новембра 1876, пуковник Сава Грујић нови министар војни предложио је пројект новог указа о реорганизацији војске који је и усвојен. По том пројекту који је предочен на седници мин. Савета од 31. децембра, укупно бројно стање "бораца, пешака, коњаника, топција, пионира" било је 85.205 (небораца 21.236);

Драга Вуксановић-Антић, Стварање модерне српске војске, Београд, 1993, стр. 100, 101; М. Миличевић, н. д., стр. 49. - Реорганизацијом војске, број батаљона стајаће војске повећан је на седам са формацијским распоредом у састав бригада народне војске I класе и 24 коњичка ескадрона. Целокупна армија била је заправо подељена у две категорије, тј. на јединице I класе (92 батаљона активне војске), и јединице II класе (32 батаљона резерве);

Др П. Васић, н. д., стр. 144. - Наређењем Министарства војног (Ф. Но. 14826) од 16. новембра 1876. два батаљона стајаће војске подељена су на

Предузетим мерама на реорганизацији устројства српске војске у кратком периоду пред почетак нових ратних операција, извршено је и њено преоружање савременијим наоружањем, чији је знатан део чинило оружје задобијено као ратни плен у 1876. години.¹¹³ У наоружању коњичких ескадрона заступљена је и даље карабинска верзија пушке система "Пибоди Робертс" М. 1870 и "Грин" М. 1867; док је у погледу хладног наоружања владала шароликост.

Наиме, поред руских форми сабаља М. 1809, М. 1826, М. 1838 и М. 1841, пруске сабље М. 1852, у великој мери биле су заступљене и аустријске сабље М. 1845, М. 1850, док у том периоду коначно долази и до испоруке 1.000 сабаља М. 1869.

После руске објаве рата Турској 1. децембра у рат улазе Србија и Црна Гора. Ратна дејства одвијају се у корист Русије и њених савезница, што постаје нарочито очевидно после њене победе код Плевне, када руске трупе стижу надомак Цариграда.

Заплашене руским успесима на бојном пољу који су претпостављали повећан геополитички утицај Русије, велике силе настоје да се обуставе ратна дејства (19. јануара 1878), тако да 19. фебруара долази и до потписивања примирја.

По одредбама мировног уговора закљученог 3. марта 1878. у Сан Стефану, Кнежевини Србији, Књажевини Црној Гори и Кнежевини Румунији призната је независност. Било је предвиђено формирање тзв. "Санстефанске Бугарске", док је за Босну и Херцеговину предвиђена административна аутономија под протекторатом Аустрије и Русије.

Међутим, европске силе на челу са Енглеском, бојећи се повећане или чак доминантне улоге Русије у Европи, затражиле су ревизију Санстефанског мировног уговора. Русија је суочена са негативним ставом Аустрије и Немачке, била принуђена да пристане на ту ревизију.

четири (по 400 војника): I, II, III и IV батаљон стајаће војске који су са два ескадрона стајаће коњице образовали бригаду стајаће војске која није улазила у састав ни једног корпуса.

¹¹³ Б. Богдановић, *Монографија...*, стр. 24. – Тако је само заузимањем Ниша, поред осталог наоружања било заплењено 13.047 пушака система "Хенри Мартини" М. 1871, "Хенри Винчестер" М. 1866 и "Шнајдер Диксон" М. 1866, 780 пиштоља и револвера, 117 јатагана,...

Б. Богдановић, "Пушке...", стр. 66. – Од 92 батаљона I класе, 67 батаљона било је опремљено пушкама система "Пибоди Робертс" М. 1870, а 25 батаљона (12.000 војника), пушкама система "Грин" М. 1867; 32 батаљона II класе било је углавном опремљено руским кременачама М.1808/1828, а делимично и перкусионим пушкама ("белгијским штуцем") "Петровић-Франкот-Мини" М. 1849/1856.

На убрзо одржаном конгресу великих сила у Берлину (13. јуни – 13. јули 1878, под председништвом немачког канцелара Бизмарка), извршена је деоба Балкана између великих сила.

Према одредбама Берлинског конгреса, Србији, Црној Гори и Румунији потврђена је самосталност; Бугарска је знатно смањена у односу на Санстефански мировни уговор, Аустроугарска добија право да окупира Босну и Херцеговину, док су Стара Србија и Албанија остале и даље у оквиру Отоманског царства.

Убрзо затим, кнез Милан је на основу одлука Берлинског конгреса 10. августа 1878. године донео прокламацију о независности Кнежевине Србије.¹¹⁴

Падом Ристићеве владе 14. октобра 1880. заведен је царински рат са Аустроугарском. Међутим, напредњачка влада је својом нотом од 29. октобра (што није хтела претходна влада), признала важност трговинског уговора са Аустријом од 1862. године, чиме је створен тзв. "царински савез" (потписан 24. априла, верификован 5. јуна 1881).

У том периоду стварајући све чвршће веза са Аустријом као "заштитнице српских интереса" (макар и на сопствену штету), 16/28. јуна 1881. потписана је политичко-војна конвенција (која је била у вези са тзв. "Тројецарским савезом" који је закључен између Русије, Аустрије и Немачке). На остварењу ове конвенције којом су за наредних десет година "издати стратешки српски интереси", као посредник учествовао је кнежев рођак Чедомир Мијатовић, министар финансија.

Услед евидентних недостатака српске војске, који су најочитије испољени током минулих ратова 1875–1878, напредњачка влада тим поводом прописује нове законе, који су се првенствено односили на њено наоружање и формацијско устројство.¹¹⁵

После више векова робовања под туђином, почетком XIX века, у периоду друштвене стагнације и привредне рецесије турског

¹¹⁴ С. Јовановић, н. д., стр. 198, 213, 227, 325.

¹¹⁵ Исто, стр. 304, 322, 325, 333, 362. – С тим у вези влада је "решила да у једној познатој европској фабрици набави нове пушке, истог система, 1881. – са једном немачком фабриком закључен је уговор о набавци 100.000 острагуша, које су израђене по систему из 1878."

Б. Богдановић, "Пушке...", стр. 78, 79. – Усавршена верзија Маузерове пушке М.1878 послужила је као узор у изради пушке мајора Косте Миловановића, која је одабрана на конкурс Артиљеријског комитета 21. октобра 1880. усвојена у наоружање српске војске под називом "једнометна пушка острагуша Модела 1880 система Маузер–Кока, са клинастим олуцима, калибра 10,15 мм. "Прве серије ових пушака из немаке фабрике у Оберндорфу почеле су да пристижу крајем 1881, док је задња (десета "Ј" серија) испоручена у првом кварталу 1884; када је по званичним подацима српској војсци испоручен наручени контингент ових пушака.

феудалног система, српски је народ смогао снаге да у кратком периоду дигне два устанка, развијајући националну свест о потреби изградње националне српске државе.

Паралелно са изградњом државности формирају се и први елементи српског војничког уређења, као њене потпоре.

У периоду од педесетак година, обележеном националним и државним препородом, почев од првих нерегуларних јединица, на пољу војног организовања постигнут је знатан напредак.

Наиме, регуларне трупе су првих педесетак година постојале тек као споредна војна снага, са милицијским предзнаком, док је главни ослонац у одбрани земље представљала народна војска. Ово је нарочито видно после поновног доласка на престо кнеза Михаила Обреновића, који одустаје од изградње и јачања регуларне војске заступајући гледиште "да се у сиромашној земљи каква је била Србија може држати велика народна војска, која би финансијски оптерећивала буџет десет пута мање него 20.000 војника регуларне војске."

Био је то опасан преседан у односу на политику која је заступана, и шта више протежирана и у наредном периоду, када је пред српско-турски рат регуларна војска инкорпорирана у састав батаљона народне војске.

До отрежњења међутим, долази после Ђуниске катастрофе (17. октобра 1876), када се коначно увидело да таква каква је, српска војска није била дорасла ни основном стратегијском задатку, односно вођењу тактичко-маневарског рата. Отрежњење је било утолико теже, што је заправо том војском кнез Михаило, стварајући је "намеравао да запали Балкан и сруши Турску царевину"!

Опрема и наоружање војске били су углавном примарног значаја за регуларне трупе, док је у опремљености народне војске, поред сталне оскудице преовлађивало застарело ватрено и хладно оружје, често неисправно. Значајан помак у том погледу учињен је у периоду намесничке владе (1869-1872), преоријентацијом на набавку војног материјала од средњоевропских произвођача, одакле је набављано савременије ватрено и хладно оружје, што је чињено и у наредном периоду.

И тада је међутим, постојала дилема око јачања војног потенцијала, са ког становишта су интересантни наводи арт. потпуковника Саве Грујића, који је 1870. године дао своје виђење "да је војска Србији потребна не само због пасивне одбране већ и за довршење коначног ослобођења српског народа у Турској. Истина, у Србији има доста наивних патриота који верују у моћ дипломатије, да ће ова без боја и без капи крви ослободити хришћане у Турској; било је таквих који пре две-три године утврдо вероваше, да ће Србија Босну и Херцеговину за цело добити као пешкиш на тањиру... Озбиљан Србин мисли: да што је на сабљи отето, сабљом се само и

повратити може... За осигурање своје будућности Србија не може никако да се ослани на благонаклоност таквих гарантних сила, које онако тек од шале могу досудити њу као презент каквој другарици за узајамне услуге учињене у сличним смислу...”

У наредном броју Зборника у вези са откупом збирке оружја Ивана Мијића, даћемо приказ наоружања војски Краљевине Србије и Краљевине Југославије (1882–1945).

S U M M A R Y

Serbia organized and armed its army throughout the 19th century, filled with the struggle for national liberation. In the country with no military production capacities, the Serbian army is exclusively armed with the foreign arms. The arms were very often picked up from the corrupted Turkish garrisons in the Serbian towns and simultaneously imported through the various channels, mostly from Austria and Russia and much less from Prussia and France.

The sword was the basic side arms in the Serbian army armament. The Turkish ones from the period of the First and Second Serbian Uprising were the first to be used. By the end of 1870s the shipment of the Russian swords was delivered to Serbia, while in 1870s and 1890s the Serbian swords were in use.

The Serbian army was diversely armed with the swords of the Turkish, Russian, Austrian and French origin until the end of 1860s, when an understandable aspiration for the armament unification made Serbia decided for the Austrian and Prussian side arms.